

Løgtingsins umboðsmaður

Ársfrágreiðingin 2014

LØGTINGSINS
UMBOÐSMAÐUR

Ársfrágreiðingin 2014

Tórshavn, juni 2015

Løgtingsins umboðsmaður
Ársfrágreiðingin 2014
© 2015 Løgtingsins umboðsmaður
Umbróting, prent og innbinding: Føroyaprent

ISBN 978-99918-854-3-8

NORÐURLENDSKT UMHVØRVISMERKI
Svanamerktur prentlutur 541 705

Innihaldsvirlit

I.	Um embætið.....	8
II.	Gongdin í 2014.....	10
III.	Hagtöl	13
IV.	Samandráttir – álit.....	25
V.	Börn hava eisini rætt.....	33
VI.	Hoyring av børnum.....	38
VII.	Talgild fyrisiting	44
VIII.	Valdsreingjan	49
IX.	Skjøl.....	55
	1. Løgtingslóg um Løgtingsins umboðsmann ...	55
	2. Vegleiðingin um Løgtingsins umboðsmann ..	59
	3. Barnarættindasáttmálin hjá ST.....	63

Til Løgtingið

Vísandi til § 11, stk. 1 í løgtingslóg nr. 60 frá 10. mai 2000 um Løgtingsins umboðsmann lati eg av hondum hesa frágreiðing um virksemi mítt í 2014. Ársfrágreiðingin skal sambært nevndu grein verða almannakunngjørd áðrenn 1. juli 2015.

Frágreiðingin er býtt upp soleiðis:

- I. Um embætið
- II. Gongdin í 2014
- III. Hagtøl
- IV. Samandráttir – álit
- V. Grein: Børn hava eisini rætt
- VI. Grein: Hoyring av børnum
- VII. Grein: Talgild fyrisiting
- VIII. Grein: Valdsreingjan
- IX. Skjøl
 1. Løgtingslóg um Løgtingsins umboðsmann
 2. Vegleiðingin um Løgtingsins umboðsmann
 3. Barnarættindasáttmálin hjá ST

Tórshavn, juni 2015

Sólja í Ólavsstovu

I. Um embætið

Sambært § 1 í Løgtingslóg nr. 60 frá 10. mai 2000 um Løgtingsins umboðsmann velur Løgtingið fyri eitt 5 – ára skeið ein uttantsmann at hava innlit við fyrisiting heimastýrisins. Tann 8. oktober 2010 endurvaldi Løgtingið meg sum Løgtingsins umboðsmann fyri tíðarskeiðið 1. januar 2011 til 31. desember 2015. Eg tók við embætinum á fyrsta sinni tann 1. januar 2006. Umframt meg sjálva hevur embætið verið mannað við lögfrøðiligu medarbeiðarunum mínum, Jóhannu Arge, ráðgeva, Birtu Biskopstø, ráðgeva og Jette Eirikstoft, skrivstovuleiðara.

Í sambandi við at heimildin hjá umboðsmanninum tann 1. oktober 2014 varð víðkað til at fevna um eitt serligt eftirlit við privatum stovnum o.ø., sum hava til uppgávu at taka sær av børnum og ungum, setti umboðsmaðurin Elinborg Apol 1. juni 2014 í eitt nýstovnað starv sum lögfrøðiligur fulltrúi.

Við løgtingslóg kunnu verða gjørdar almennar reglur fyri virksema umboðsmansins, sum annars í sínum starvi er óheftur av Løgtinginum (§ 3).

Virksema umboðsmansins fevnir um alla fyrisiting heimastýrisins, t.e. bæði landsins og ta kommunalu (§ 4, stk. 1). Eisini feløg, stovnar, felagsskapir v.m., ið verða roknað við til almennu fyrisitingina sambært fyrisitingarlógini, eru fevndir av virksema umboðsmansins (§ 4, stk. 2). Harumframt eru interkommunalir felagsskapir undirlagdir virksema umboðsmansins (§ 4, stk. 4). Harafturímóti fevnir virksema hansara ikki um ríkismyndugleikar, Løgtingið og stovnar undir Løgtinginum (§ 4, stk. 5).

Umboðsmaðurin hevur eftirlit við, at tær umsitingareindir, sum eru fevndar av virksema hansara, ikki gera mistøk ella vanrøkja skyldur sínar, og at almenna umsitingin ikki fremur órætt móti borgaranum (§ 5). Ein og hvør kann senda umboðsmanninum klagu um tær í § 4 nevndu umsitingareindir, sum eru fevndar av virksema hansara (§ 6, stk. 1). Klagarin skal navngeva seg í klaguni, og skal hon vera umboðsmanninum í hendi í seinasta lagi eitt ár eftir, at tey viðurskifti, ið klagað verður um, áttu sær stað (§ 6, stk. 2). Er talan um avgerðir, sum kunnu leggjast fyri hægri umsitingarmyndugleika, skal hesin móguleiki

vera royndur fyrst, áðrenn klagað verður til umboðsmannin (§ 6, stk. 3). Eru hesar treytir loknar, tekur umboðsmaðurin støðu til, um grundarlag er fyri viðari kanningum í tí máli, ið klagað verður um (§ 6, stk. 4). Umboðsmaðurin kann eisini sjálvur av sínum eintingum taka eitt mál til viðgerðar og fremja neyðugar kanningar í hesum sambandi (§ 6, stk. 5). Tær í § 4 nevndu umsitingar hava skyldu at geva umboðsmanninum tær upplýsingar og at leggja fram øll tey skjøl, sum hesin embætisins vegna krevur at fáa fyrilagt. Umboðsmaðurin hevur rætt til at vitja øll tey stød, ið kannað verða, og hann hevur fría atgongd til at gera kanningar í øllum neyðugum hølum. Hann kann eisini stevna fólki í rættin at vitna um viðurskifti, ið eru avgerandi í kanningararbeiðinum (§ 8).

Tá umboðsmaðurin er liðugur við sínar kanningar, ger hann sína niðurstøðu, og metir hann, at álvarsligt mistak ella vansketni er framt, skal hann boða formansskapi Løgtingsins, løgmanni og viðkomandi landsstýrismanni og/ella kommunustýri frá hesum. Hann hevur rætt til alment at finnast at, koma við tilmælum og á annan hátt gera vart við meting sína av einum máli, hann hevur kannað. Hann kann eisini mæla viðkomandi myndugleikum til, at fríur rættargangur verður givin (§ 10). Rakar umboðsmaðurin við lýti í galdandi lógum, fyriskipanum ella umsitingarligum avgerðum, skal hann boða Løgtingi og viðkomandi landsstýrismanni frá hesum, og er talan um kommunal ella interkommunal viðurskifti, skal hann eisini boða viðkomandi kommunustýri frá (§ 12).

Ein samandráttur av niðurstøðunum hjá umboðsmanninum eru tiknar við í ársfrágreiðingina. Álitini eru at finna í síni fullu longd á heimasíðu umboðsmansins www.lum.fo

Lógin og ein vegleiðing um, hvussu ein kann klaga til Løgtingsins umboðsmann, eru viðheft ársfrágreiðingini sum skjøl.

Adressan er:

Løgtingsins umboðsmaður
undir Bryggjubakka 11
Postsmoga 2008, FO-110 Tórshavn
teldupostadressa: lum@lum.fo
Heimasíða: www.lum.fo

II. Gongdin í 2014

Í 2014 komu inn 79 klagur. Av teimum klagunum, sum komu inn í 2014, vóru 66 endaliga avgreiddar innan 31. desember 2014. Harumframt vóru 10 klagur avgreiddar, sum vóru innkomnar (men ikki avgreiddar) frá undanfarnu árum.

Talið av klagum er økt við umleið 20 % í mun til 2013. Av klagunum, sum eru avgreiddar í 2014, vórðu 60 avvístar. Hetta tal kann tykjast høgt, men hetta merkir ikki, at umboðsmaðurin ikki hevur kannað hesi mál. Í nøkrum av teimum avvístu málunum hevur myndugleikin boðað frá, at kanningin hjá umboðsmanninum hevur viðført, at málið verður tikið upp til nýggja viðgerð. Í øðrum málum vísir kanningin, at umboðsmaðurin ikki metir seg kunna hjálpa klagaranum.

1. oktober 2014 kom ein broyting í lógini um Løgtingsins umboðsmann í gildi. Endamálið við hesi broyting er at viðka heimildirnar hjá umboðsmanninum til at fevna um privatar stovnar v.m., hvørs uppgávir beinleiðis viðvíkja børnum, umframt at lógarfesta kanningarháttin hjá umboðsmanninum. Við hesi nýggju áseting skal umboðsmaðurin tryggja og hava eftirlit við implementeringini av ST-Barnasáttmálanum, herundir rættindum hjá børnum, sum eru ásett í føroyskari lóggávu til tess at lúka skyldurnar hjá Føroyum sambært áttmálanum.

Ítøkiligast verður hetta eftirlit framt við, at umboðsmaðurin viðger klagur um viðurskipti hjá børnum, tekur mál upp av egnum ávum, fer á eftirlitsvitjanir á stovnum v.m., har børn eru, og við at gera Løgting og landsstýri varug við, um lógir og fyrisitingarligar ásetingar ikki eru sambæriligar við Barnarættindasáttmálan. Týðningarmesta broytingin í lógini er at geva umboðsmanninum heimild at fremja eftirlitsvitjanir á privatum stovnum og í fosturheimum, sum hava ábyrgd av børnum. Hetta er t.d. galdandi fyri frískúlar, bú- og umlættingarstovnar, sum eru privatir, og fosturfamiljur sambært barnaverndarlógini. Grundað á stóra talið av fosturfamiljum væntast umboðsmaðurin einans at

brúka hesa heimild, um ein fosturfamilja hevur fleiri fosturbørn og tískil kann sigast at hava stovnslig eyðkenni.

Í sambandi við at børn hava fingið móguleika at klaga til umboðsmannin, um tey halda seg verða skeivt viðfarin, fekk umboðsmaðurin eina nýggja heimasíðu: www.bum.fo, sum beinleiðis vendir sær til børn og ung. Fleiri dømir um, hvørji rættindir og móguleikar børn hava, kunnu lesast á hesi nýggju heimasíðu. Um umboðsmaðurin ikki sjálvur kann hjálpa børnum við teirra trupulleikum, kann hann seta tey í samband við onkran annan myndugleika, ið móguliga kann hjálpa teimum.

Á barnaøkinum fer umboðsmaðurin at virka saman við myndugleikum og øðrum, sum arbeiða fyri rættindunum hjá børnum, millum annað við „Tú og Eg Ráðgevingina“, sum gevur børnum og ungum ráð og vegleiðing.

Í sambandi við lógarbroyingina varð tann 1. oktober skipað fyri almennari móttøku í hølunum hjá umboðsmanninum undir Bryggjubakka 11. Nógv fólk nýtti høvi at vitja umboðsmannin henda dagin. Løgtingsformaðurin Jógvan á Lakjuni og landsstýriskvinnan í almannamálum Annika Olsen søgdu nøkur orð um týðningin av nýggju uppgávuni hjá umboðsmanninum.

----- o O o -----

Tann 1. apríl luttók umboðsmaðurin í einum seminari í sambandi við, at norski umboðsmaðurin Arne Fliflet legði frá sær sum umboðsmaður aftan á 24 ár í embætinum.

Í døggunum 26.-28. august luttók umboðsmaðurin á eini barnaráðstevnu í Nuuk, sum Nordisk Forening mod Børnemishandling og Omsorgssvigt (NFBO) skipaði fyri. Heitið á ráðstevnuni var: „Børnemishandling og omsorgssvigt“.

Í døggunum 16.-18. september luttók umboðsmaðurin saman við tveim-

um av sínum medarbeiðarum á eini altjóða ráðstevnu hjá International Ombudsman Institute (IOI) í Tallin í Estlandi. Heitið á ráðstevnuni var: „Ombudsman’s Role in a Democracy“.

Umboðsmenninir í Noregi, Danmark, Íslandi, Grønlandi og Føroyum koma regluliga saman til fundar eina ella tvær ferðir um árið, har evni av felags áhuga koma til viðgerðar. Í 2014 var bert ein fundur, og varð hann hildin í Keyptmannahavn í døgnum 13. og 14. desember.

III. Hagtøl

Klagur innkomnar í 2014 býttar á myndugleikar

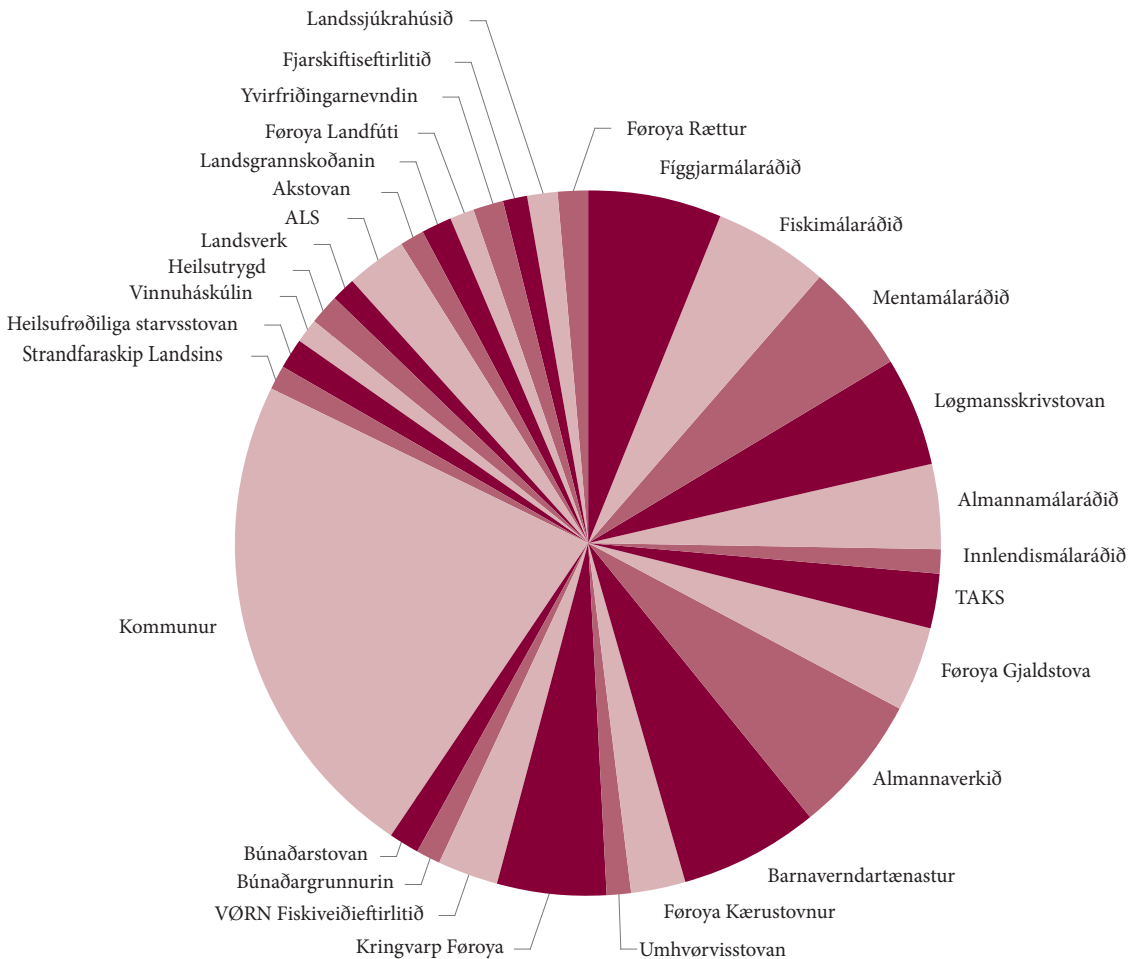
Í 2014 komu inn 79 klagur

Hesar klagurnar vóru býttar soleiðis millum ymsu myndugleikarnar:

Talva 1

<i>Myndugleiki:</i>	<i>Klagur:</i>
Fíggjarmálaráðið	5
Fiskimálaráðið	4
Mentamálaráðið	4
Løgmansskrivstovan	4
Almannamálaráðið	3
Innlendismálaráðið	1
TAKS	2
Føroya Gjaldstova	3
Almannaverkið	5
Barnaverndartænastur	5
Føroya Kærustovnur	2
Umhvørvisstovan	1
Kringvarp Føroya	4
VØRN Fiskiveiðieftirlitið	2
Búnaðargrunnurin	1
Búnaðarstovan	1
Kommunur	18
Strandfaraskip Landsins	1
Heilsufrøðiliga starvsstovan	1
Vinnuháskúlin	1
Heilsutrygd	1
Landsverk	1
ALS	2
Akstovan	1
Landsgrannskoðanin	1
Føroya Landfúti	1
Yvirfriðingarnevndin	1
Fjarskiftiseftirlitið	1
Landssjúkrahúsið	1
Føroya Rættur	1
Tilsamans	79

Klagur innkomnar í 2014 býttar á myndugleikar (talva 1)

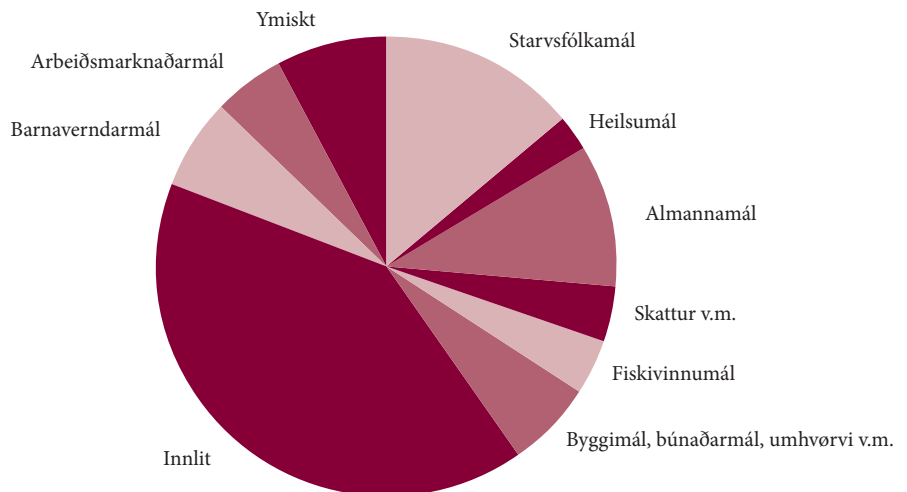

Innkomnar klagur í 2014 býttar á málsøki og klaguinnihald

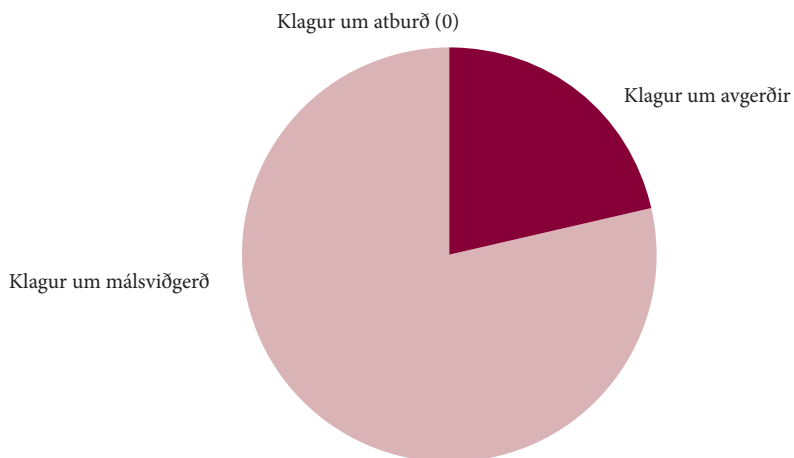
Talva 2

<i>Málsøki:</i>	<i>Tal av klagum</i>	<i>Klagur um avgerðir</i>	<i>Klagur um málsviðgerð</i>	<i>Klagur um atburð o.a.</i>
Starvsfólkamál	11	1	10	
Heilsumál	2		2	
Almannamál	8		8	
Skattur v.m.	3	1	2	
Fiskivinnumál	3	1	2	
Búnaðarmál, byggimál, umhvørvi v.m.	5		5	
Innlit	32	11	21	
Barnaverndarmál	5		5	
Arbeiðsmarknaðarmál	4		4	
Ymiskt	6	3	3	
Tilsamans	79	17	62	

Klagur innkomnar í 2014 býttar á málsøki (talva 2)

Klagur innkomnar í 2014 býttar eftir klaguinnihaldi (talva 2)

Klagur endaliga avgreiddar í 2014

Av teimum 79 klagunum, sum komu inn í 2014, vóru 66 endaliga avgreiddar innan 31. desember 2014. Harumframt vóru avgreiddar 10 klagur frá undanfarnu árum.

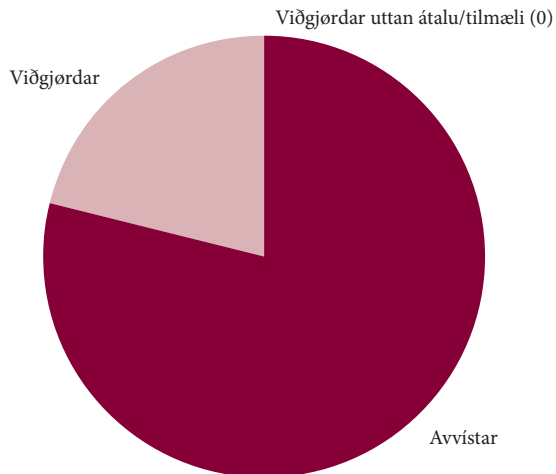
Úrslitið av viðgerðini var hetta (býtt upp eftir myndugleika):

Talva 3

<i>Myndugleiki:</i>	<i>Klagur</i>	<i>Avvistar</i>	<i>Viðgjørdar</i>	<i>Viðgjørdar uttan áttalu/ tilmæli</i>
Fíggjarmálaráðið	5	3	2	
Fiskimálaráðið	6	4	2	
Mentamálaráðið	2	1	1	
Løgmannsskrivstovan	5	3	2	
Almannamálaráðið	1	1		
Innlendismálaráðið	4	4		
TAKS	2	2		
Føroya Gjaldstova	3	2	1	
Almannaverkið	5	4	1	
Barnaverndartænastur	4	4		
Føroya Kærustovnur	3	3		

Umhvørvisstovan	1	1		
Kringvarp Føroya	4	4		
VØRN Fiskiveiðieftirlitið	2	1	1	
Búnaðargrunnurin	2	2		
Búnaðarstovan	1		1	
Kommunur	13	10	3	
Strandfaraskip landsins	1	1		
Heilsufrøðiliga starvsstovan	1	1		
Vinnuháskúlin	1	1		
Heilsutrygd	1		1	
Landsverk	1	1		
ALS	1	1		
Akstovan	1	1		
Landsgrannskoðanin	1	1		
Føroya Landfúti	1	1		
Yvirfriðingarnevndin	1	1		
Fjarskiftiseftirlitið	1	1		
Studni	1		1	
Føroya Rættur	1	1		
Tilsamans	76	60	16	0

Klagur endaliga avgreiddar í 2014 (talva 3)

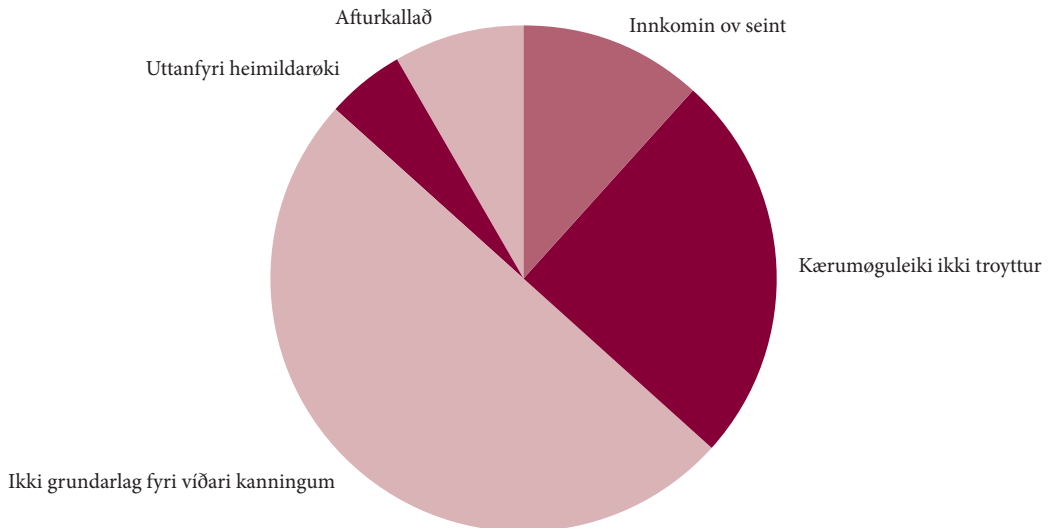
Klagur avvistar í 2014

Í 2014 voru 60 klagur avvistar av ymiskum orsökum, harav 7 klagur frá undanfarnu árum. Býtið teirra millum sæst niðanfryi:

Talva 4

<i>Avvísingarorsøk:</i>	<i>Klagur</i>
Innkomin ov seint	7
Kærumøguleiki ikki tryttur	15
Ikki grundarlag fryi víðari kanningum	30
Uttanfryi heimildarøki	3
Afturkallað	5
Tilsamans	60

Klagur avvistar í 2014 býttar eftir avvísingarorsøk (talva 4)

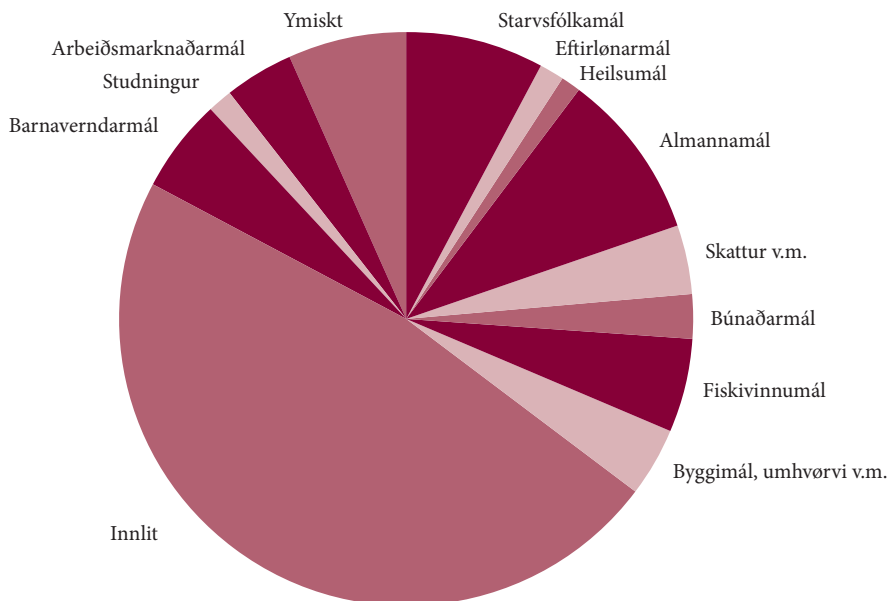
Viðgjörðar klagur í 2014 býttar á málsøki

Tey málini, sum vóru endaliga viðgjörd í 2014, kunnu býttast upp eftir málsøki á henda hátt:

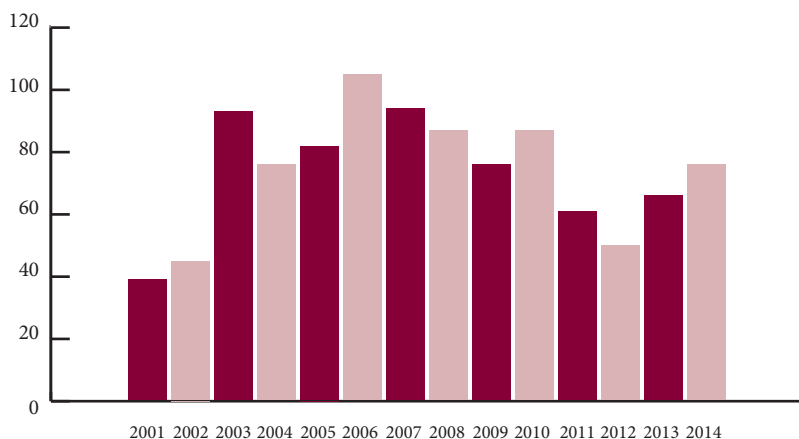
Talva 5

<i>Málsøki</i>	<i>Klagur</i>
Starvsfólkamál	6
Eftirlønarmál	1
Heilsumál	1
Almannamál	7
Skattur v.m.	3
Búnaðarmál	2
Fiskivinnumál	4
Byggimál, umhvørvi v.m.	3
Innlit	36
Barnaverndarmál	4
Studningur	1
Arbeiðsmarknaðarmál	3
Ymiskt	5
Tilsamans	76

Klagur viðgjörðar í 2014 býttar á málsøki (talva 5)

Innkomnar klagur 2001-2014

Málsviðgerðartíðin hjá umboðsmanninum av viðgjörðum klagum

Í teimum 16 endaliga viðgjörðu klagunum í 2014, har álit varð skrivað, hevur miðalviðgerðartíðin verið hendan:

(Roknað er við 30 døgum pr. mánað)

Talva 6

Viðgerðartíð í miðal:

Aftan á partshoyring	1 mðr. 29 dagar
Samlað	6 mðr. 0 dagar

Málsviðgerðartíðin hjá umboðsmanninum av avvístum klagum

Í teimum 60 avvístu klagunum hevur miðalviðgerðartíðin verið hendan:

(Roknað er við 30 døgum pr. mánað)

Talva 7

Viðgerðartíð í miðal:

Aftan á partshoyring	14 dagar
Samlað	1 mðr. 10 dagar

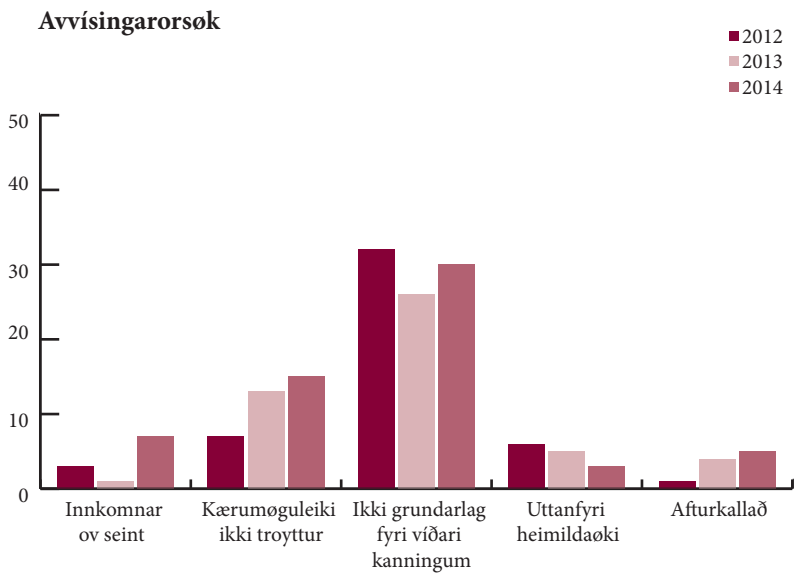
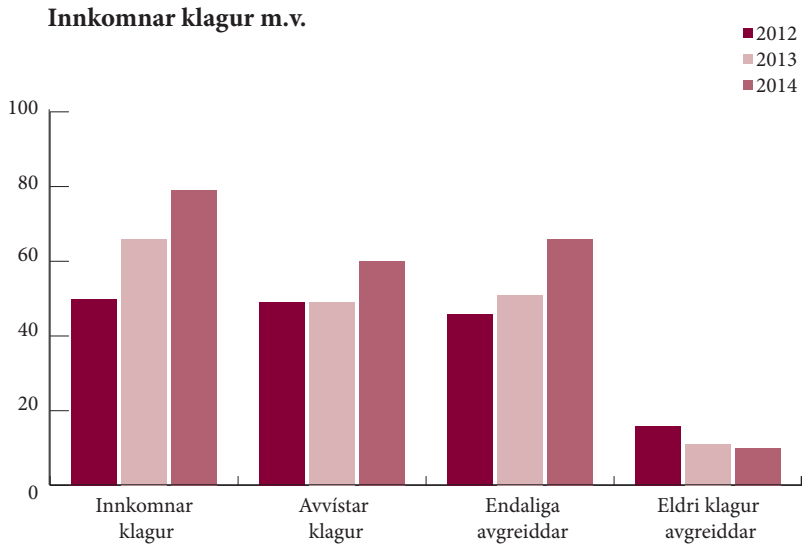
Málsviðgerðartíðin hjá umboðsmanninum av bæði viðgjørdum og avvístum klagum

Fyri allar klagurnar, tvs. bæði avvístar og endaliga viðgjørdar klagur, hevur málsviðgerðartíðin í miðal verið hendan:
(Roknað er við 30 døgum pr. mánað)

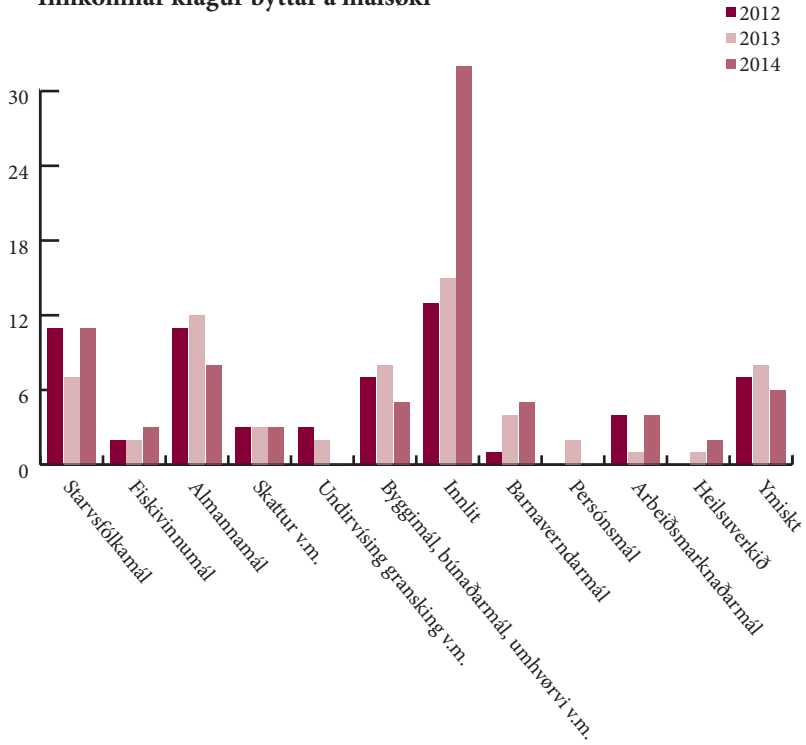
Talva 8

	Viðgerðartíð aftan á partshoyring	Viðgerðartíð tilsamans
Klagur		
Málsviðgerðartíð í miðal:	22 dagar	2 mðr. 6 dagar

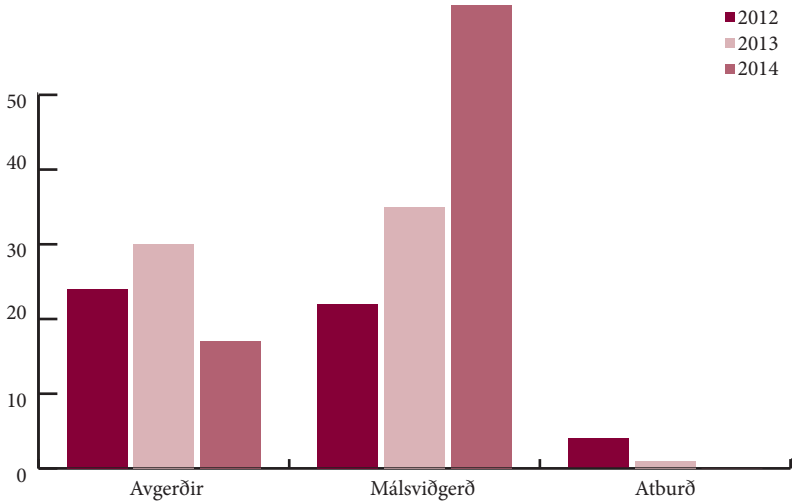
Sammetingar 2012, 2013 og 2014

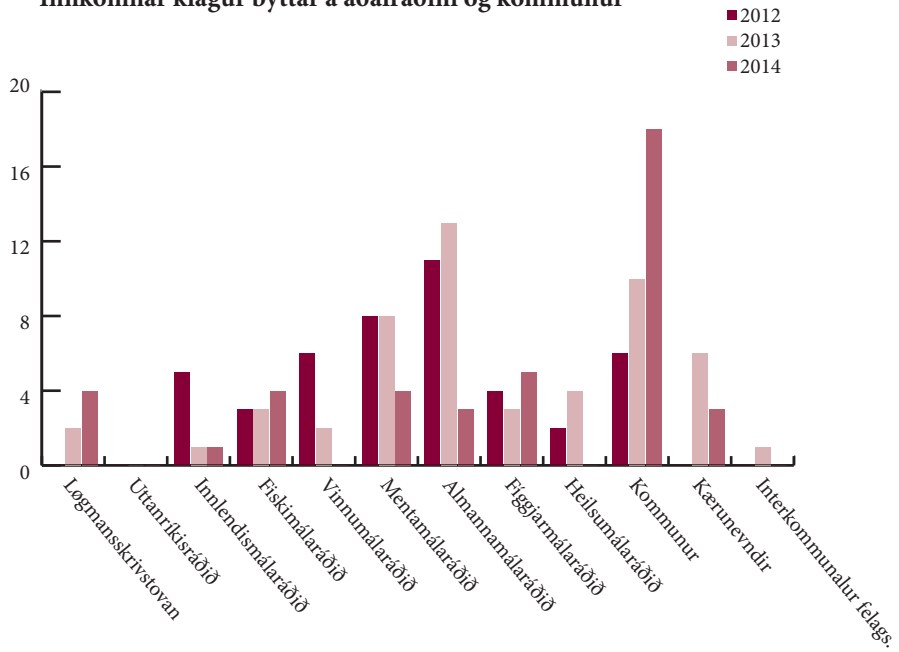
Innkomnar klagur býttar á málsóki

Klagur um avgerðir, málsviðgerð og atburð

Innkomnar klagur býttar á áðalráðini og kommunur

IV. Samandráttir – álit

Skriv viðvíkjandi klagu um talgildar umsóknir um lestrarstuðul

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt málið um, at Studni kravdi, at lesandi skuldu søkja um lestrarstuðul umvegis eina talgilda samskiftisskipan. Eingin heimild var fyri hesum. Í útgangsstøðinum velur ein borgari sjálvur, á hvønn hátt hann vendir sær til fyrisitingina. Myndugleikin hinvegin skal hava serstaka heimild fyri at áleggja borgaranum at samskifta talgilt. Umboðsmaðurin gjørdi vart við, at reglurnar í fyrisitingarlógini og fyrisitingarligar meginreglur eru galdandi, sama um málsviðgerðin er manuell ella talgild. Umboðsmaðurin vísti eisini á, at almennir myndugleikar hava ábyrgdina av at tryggja, at stig, sum verða tikin í sambandi við talgilda fyrisiting, eru lóglig, og at talgildu skipanirnar gera tað møguligt hjá myndugleikunum at halda galdandi lógarkrøv. (LUM 201300055)

Klaga um at Heilsutrygd ikki svarar Føroya Kærustovn

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um, at Heilsutrygd drálaði við at ummæla eina kæru, sum var send Kærunevndini í almanna- og heilsumálum.

Hóast fleiri áminningar lá áheitanin frá Føroya Kærustovni um eitt kærnummæli óviðgjørt í 5 mánaðir. Hetta helt umboðsmaðurin vera átaluver. Av tí at Heilsutrygd hevði svarað Kærustovninum, eftir at umboðsmaðurin hevði kunnað Heilsutrygd um klaguna, gjørdi umboðsmaðurin ikki meira við málið. (LUM 201400040)

Álit viðv. klagu um sýtan av innliti í mál hjá Tórshavnar kommunu, sum er latið Føroya Landfúta

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um, at Tórshavnar kommunu sýtti Norðlýsinum innlit í samskiftið um eina avtalu millum borgarstjóran og ein býráðslim, sum eisini hevði verið leiðari á einum stovni í kommununi. Umboðsmaðurin helt, at tá eingin ivi kundi vera um, at klagarin bað um innlit í skjøl, sum eftir øllum at døma ikki

vóru til skjals, og sum innlit tískil ikki kundi latast í, átti kommunan at hava boðað klagaranum frá hesum.

Umboðsmaðurin vísti samstundis á, at talan var um eitt fyrisitingarligt mál, sum endar við eini avgerð hjá Føroya Landfúta, um grundarlag er fyri at reisa ákæru ella ikki. Tað var tí fútin, sum sambært § 15, stk. 1 í innlitslógini skuldi taka avgerð um, hvørt innlit skuldi ella kundi verða givið í skjøluni frá myndugleikanum. (LUM 201400039)

Álit viðv. klagu um vantandi skrivligt svar frá Almanna-verkinum

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um, at Almannaverkið ikki gav klagaranum eina skrivliga útgreining av eini avgerð um endurgjald fyri mista arbeiðsinntøku vegna sjúkt barn. Hóast fleiri rykkjarar tók tað Almannaverkinum 8 mánaðir at senda klagaranum útgreiningina. Eftir at umboðsmaðurin hevði sent Almannaverkinum klaguna til ummælis, og Almannaverkið hevði eftirkannað málið fyri aðru ferð, vísti tað seg, at klagarin hevði fingið útgoldið uml. 13.000 kr. ov lítið. Umboðsmaðurin helt handfaringina av málinum vera alt annað enn nøktandi og gav Almannaverkinum eina átalu. (LUM 201300092)

Álit viðvíkjandi klagu um partvíst innlit

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um avgerðina hjá Fíggjarmálaráðnum um partvíst at nokta klagaranum innlit í fundarfrágreiðingina millum Løgmannsskrivstovuna, Innlendismálaráðið, Arbeidsmarknaðareftirlønargrunnin og Fíggjarmálaráðið um Eysturoyartunnilin. Fíggjarmálaráðið grundaði avgerðina á, at talan var um innanhýsis frágreiðing, sum einans var ætlað til egna nýtslu, og at ongar upplýsingar vóru um veruligar umstøður av stórum týðningi fyri málið, sum innlit skuldi latast í. Hesum hevði umboðsmaðurin onga orsök at finnast at. (LUM 201400050)

Álit viðvíkjandi klagu um innlit í upplýsingar útvegaðir til gerð av hagtølum

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um, at Vørn sýtti eini umbøn um innlit í upplýsingar um avreiðingarprísir. Fiskimálaráðið staðfesti avgerðina hjá Vørn. Vørn sýtti innlitsumbønini við teirri

grundgeving, at upplýsingarnar vóru fingnar til vega við tí endamáli at gera almenn hagtøl, og at tær tí ikki vóru fevndar av rættinum til innlit, jbr. § 10, nr. 5 í innlitslógini. Umboðsmaðurin tók undir við grundgevingini og staðfesti, at greið lógarheimild var fyri at innsavna upplýsingarnar til gerð av hagtølum, at Vørn ikki nýtti upplýsingarnar í fyrisitingarliga virksemlu sínum, og at ætlanin var at almannakunngera hagtølini. Umboðsmaðurin hevði onga viðmerking til avgerðina hjá Vørn um ikki at lata meirinnlit í upplýsingarnar. (LUM 14/00006)

Skriv til Búnaðarstovuna um vantandi innlit

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um handfaringina hjá Búnaðarstovuni av einari innlitsáheitan. Umboðsmaðurin helt handfaringina av málinum vera alt annað enn nøktandi og gav Búnaðarstovuni eina áttalu fyri handfaringina av málinum. (LUM 14/00034)

Álit viðvíkjandi klagu um talgildar lønarseðlar

Eftir at hava fingið trúggjar klagur um tað sama, hevur umboðsmaðurin viðgjørt, hvørja heimild Gjaldstovan hevur til bara at senda lønarseðlar í Mínboks. Umboðsmaðurin metti tað vera ivasamt, um skattalógin yvirhøvdur heimilar Gjaldstovuni at senda lønarseðlar talgilt, og helt, at hesin ivi átti at verið greiddur við eini lógarbrotying. Umboðsmaðurin vísti á, at tað krevur serstaka heimild at krevja, at ein borgari skal samskifta talgilt við almennar myndugleikar, og tí kann Gjaldstovan ikki krevja, at løntakari skal skráseta seg í Mínboks fyri at móttaka lønarseðilin. Harumframt gjørði umboðsmaðurin vart við, at tørvur er á yvirskipaðum lóggávutiltøkum, um krevjast skal, at almennir løntakarar skráseta seg í Mínboks ella aðrari skipan, sum fevnir um samskifti við allar myndugleikar og privat virki, sum eru ella verða skrásett í skipanini. Umboðsmaðurin dugdi ikki at síggja, at málið hevði fingið nakra lögfrøðiliga viðgerð og heitti á Fíggjarmálaráðið um at taka málið til viðgerðar. Nýggja manngongdin reisti m.a. spurningin um skráseting av persónstali uttan samtykki, og umboðsmaðurin sendi í hesum sambandi Dátueftirlitinum eitt eintak av álitinum. Samsvarandi § 12 í umboðsmanslógini varð álitid eisini sent Løgtinginum og landsstýrismanninum í fíggjarmálum. (LUM 14/00048)

Tann 1. januar 2015 kom í gildi brotying í skattalógini, sum heimilar Gjaldstovuni at senda lønarseðilin talgilt.

Álit viðvíkjandi klagu um noktandi innlit í eygleiðarafrágreiðing frá Vörn

Umboðsmaðurin hefur viðgjört eina klagu um, at A hevði fingið noktað innlit í eina eygleiðarafrágreiðing frá Vörn. Umboðsmaðurin metti ikki, at grundarlag var fyri at nokta innlit í hesa frágreiðing og heitti tí á Vörn um at taka innlitsumbønina uppafur til viðgerðar og lata seg frætta, hvat víðari hendi í málinum. (LUM 14/00030)

Við teldubrævi, dagfest 21. oktober 2014, boðaði Vörn umboðsmanninum frá, at Vörn hevði tikið niðurstøðuna frá umboðsmanninum til eftirtektar og hevði eftir nýggja viðgerð av málinum givið klagaranum innlit í frágreiðingarnar.

Álit um vantandi innlit hjá Runavíkar kommunu vegna summarfrí

Umboðsmaðurin hefur viðgjört eina klagu um, at ein borgari ikki fekk innlit í eitt mál hjá Runavíkar kommunu, tí eitt ávíst starvsfólk var í summarfrí. Innlitsumbønin varð heldur ikki avgreidd, tá starvsfólkið kom aftur úr summarfrí. Umboðsmaðurin helt hetta vera alt annað enn nøktandi, og gav Runavíkar kommunu eina átalú fyri hetta. Samstundis heitti umboðsmaðurin á kommununa um at skipa arbeiðið soleiðis, at fyrisitingin virkar á fullgóðan hátt alt árið. (LUM 14/00074)

Álit viðvíkjandi klagu um noktað innlit í skjal í gerðarrættarmáli móti ES

Umboðsmaðurin hefur viðgjört eina klagu um avgerðina hjá løgmannsskrivstovuni at nokta innlit í eitt ítøkiligt skjal í málinum viðvíkjandi WTO gerðarrættarmáli móti ES. Umboðsmaðurin metti ikki, at § 13, stk. 1, nr. 2, í innlitslógini kundi nýtast sum grundgeving fyri at nokta innlit, tí talan var um eitt skjal, sum endurgav eitt samskipti millum myndugleikar innan fyri ríkisfelagsskapin. Harafturímóti kundi umboðsmaðurin taka undir við grundgevingini um, at talan var um eitt innanhýsis skjal, men helt ikki, at tað var nøktandi, at Løgmannsskrivstovan ikki hevði mett um, hvørt skjalið innihelt upplýsingar, ið innlit átti at verða givið í sambært § 11 í innlitslógini. Umboðsmaðurin heitti á Løgmannsskrivstovuna um at taka málið uppafur til viðgerðar og lata seg frætta, hvørja niðurstøðu hon kom til í hesum sambandi. (LUM 14/00051)

Við teldubrævi, dagfest 19. november 2014, boðaði Løgmannsskrivstovan umboðsmanninum frá, at Løgmannsskrivstovan hevði tikið niðurstøðuna frá umboðsmanninum til viðgerðar. Umboðsmaðurin fekk í teldubrævi 21. november 2014 avrit av nýggju avgerðini hjá Løgmannsskrivstovuni. Niðurstøðan hjá Løgmannsskrivstovuni var m.a., at notatið í málinum frá 31. oktober 2013 ikki inniheldur upplýsingar um veruligar umstøður, sum eru av stórum týðningi fyri málið. Løgmannsskrivstovan metti seg tískil ikki hava skyldu til at geva innlit í notatið ella partar av notatinum sambært § 11, stk. 1. Við skrivi, dagfest 20. apríl 2015, boðaði Umboðsmaðurin Løgmannsskrivstovuni frá, at umboðsmaðurin hevði lisið notatið, og var ikki samd við Løgmannsskrivstovuna í, at notatið ikki inniheldur upplýsingar um veruligar umstøður, sum eru av stórum týðningi fyri málið. Umboðsmaðurin vísti á, at tað tó ikki kann útilokast, at tað kann nerva viðurskiptini og samstarvið ímillum Løgmannsskrivstovuna og danska uttanríkisráðið, at innlit verður latið í upplýsingarnar, jbr. § 13, stk. 1, nr. 6. Umboðsmaðurin hevði tí ikki grundarlag fyri at finnast at niðurstøðuni hjá Løgmannsskrivstovuni og gjørði tískil ikki meira við hetta málið.

Álit viðvíkjandi klagu um sýtt innlit í hoyringarsvør í einum lóggávumáli

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um, at A ikki fekk innlit í hoyringarsvør í einum lóggávumáli hjá Mentamálaráðnum. Umboðsmaðurin staðfesti, at slík hoyringarsvør eru at meta sum partur av lóggávumálinum, og tí ikki fevnd av almennum innliti. Umboðsmaðurin viðmerkti, at myndugleikin kann umhugsa at geva innlit í slík hoyringarsvør, men ikki hevur skyldu til tað. (LUM 14/00069)

Álit viðvíkjandi klagu um handfaringina hjá Fíggjarmálaráðnum av umsókn um innlit í CIP-sáttmálan

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um handfaringina hjá Fíggjarmálaráðnum av eini umsókn um innlit í CIP-sáttmálan. Umboðsmaðurin helt ikki, at tað var nøktandi, at klagarin ikki fekk innlit í sáttmálan, fyrr enn klagað var til umboðsmannin. Harafturat helt umboðsmaðurin, at óneyðuga nógv brot vóru strikað úr sáttmálanum, tá innlit varð latið, og helt ikki, at Fíggjarmálaráðið hevði gjørt sær eina ítøkiliga meting av vandanum fyri, hvussu innlit kundi skaða fíggjarligu áhugamálini hjá landinum. Umboðsmaðurin heitti tí á

Fíggjarmálaráðið um at taka málið upp til nýggja viðgerð, og lata seg frætta, hvat víðari hendi í málinum. (LUM 14/00005)

Við teldubrævi, dagfest 12. desember 2014, boðaði Fíggjarmálaráðið umboðsmanninum frá, at Fíggjarmálaráðið hevði tikið niðurstøðuna frá umboðsmanninum til eftirtektar, og hevði tikið málið upp til nýggja viðgerð. Umboðsmaðurin fekk í sama teldubrævi avrit av nýggju avgerð Fíggjarmálaráðsins. Til hesa nýggju niðurstøðu hevur umboðsmaðurin, við skrivi, dagfest 25. mars 2015, boðað Fíggjarmálaráðnum frá, at umboðsmaðurin ikki dugdi at síggja, at Fíggjarmálaráðið hevði gjørt ítøkiligar metingar av, í hvønn mun tær upplýsingar í sáttmálanum, sum Fíggjarmálaráðið ikki hevur givið innlit í, eru egnaðar at skaða fíggjarligu áhugamál landsins. Burtursæð frá hesum viðmerkingum, gjörði umboðsmaðurin ikki meira við málið.

Klaga um gegni løgmans í máli um at taka veiðu- og fiskiloyvi frá einum fiskifari

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um gegni løgmans í sambandi við avgerð um at taka veiðu- og fiskiloyvi frá einum fiskifari.

Umboðsmaðurin dugdi ikki í skjølunum í málinum at síggja, at lögmaður hevði slík áhugamál ella tilknýti til málið, at hann sambært § 3, stk. 1 í fyrisitingarlógini kundi sigast at vera ógegnigur til at taka avgerð í málinum. Tann sannroynd, at lögmaður hevði úttalað seg alment um, hvør niðurstøðan fór at verða í ítøkiliga málinum, áðrenn málið var liðugt viðgjørt, kundi vera óheppið, men viðfordri ikki, at lögmaður av hesari orsök varð ógegnigur at taka avgerð í málinum. Umboðsmaðurin helt ikki, at tað var nøktandi, at lögmaður gav almenninginum ta fatan, at avgerðin í veruleikanum var tikin, áðrenn hoyringarfreistin var úti. Tað kundi tí tykjast nyttuleyst hjá klagaranum at gera viðmerkingar til ta ætlaðu avgerðina. Umboðsmaðurin sá tó í skjølunum, at viðmerkingarnar frá klagaranum hevði verið partur av málinum og viðgjörðar í sambandi við endaligu avgerðini hjá lögmanni. Umboðsmaðurin valdi tí at avvísa klaguna. (LUM 14/00108)

Álit viðvíkjandi klagu um sýtan av loyvi at fiska makrel

Umboðsmaðurin hevur viðgjørt eina klagu um, at Fiskimálaráðið

hevði noktað klagarunum loyvi at fiska makrel í 2012. Umboðsmaðurin metti ikki, at fyrra avgerðin, sum Fiskimálaráðið tók í málinum hjá klagarunum, leyk treytirnar í fyrisitingarlógini. Umboðsmaðurin helt ikki, at tað var góður fyrisitingarsiður at leggja til grund upplýsingar um faktiskar umstøður hjá klagarunum, sum høvdu stóran týðning fyri avgerðina í málinum, uttan at partshoyra klagararnar, áðrenn avgerð varð tikin. Harumframt átti avgerðin at víst til tær rættarreglur, sum avgerðin var grundað á. Fiskimálaráðið sendi klagarunum nýggja avgerð, sum umboðsmaðurin metti leyk treytirnar um parts-hoyring og grundgeving, og gjørði umboðsmaðurin tí ikki meira við hetta. Av tí at klagararnir ikki høvdu eitt fiskifar við veiðiloyvi, var umboðsmaðurin samdur við Fiskimálaráðnum í, at klagararnir ikki luku treytirnar í lógini um vinnuligan fiskiskap fyri at fáa loyvi at fiska makrel.

Umboðsmaðurin kom í sambandi við viðgerðina av klaguni fram á ymisk viðurskifti, ið gjørdu, at umboðsmaðurin gjørði av at kanna viðgerðina av øllum umsóknnum um makrelloyvi í 2012. Umboðsmaðurin dugdi ikki út frá skjølunum í málunum at síggja, hvørji atlit vóru tikin, tá ið býtið av makrelkvotuni varð ásett, eins og umboðsmaðurin ikki dugdi at síggja, at umsitingin í Fiskimálaráðnum hevði luttikið beinleiðis í arbeiðinum at viðgera kvotabýtið av makrelinum. Líkt var til, at ein politiskur bólkur einsamallur hevði avgjørt býtið og treytirnar fyri at geva loyvi at fiska makrel. Umboðsmaðurin helt ikki nakað vera til hindurs fyri, at politikarar luttaka í arbeiðinum at tilevna kunngerðir, men vísti á, at bæði politikarar og embætisfólk í hesum arbeiði, eins og í vanligari málsviðgerð, eru bundin at fyrisitingarligum meginreglum um upplýsingarskyldu og sakliga fyrisiting. Umboðsmaðurin helt nógv benda á, at viðgerðin av kvotabýtinum einans hevði verið politisk og ikki var farin fram eftir vanligum fyrisitingarrættarligum meginreglum. Einki notat var skrivað frá fundarvirkseminum hjá „Makrelbólkinum“, og umboðsmaðurin metti seg tí ikki hava møguleika fyri at siga, um býtið til ymisku skipabólkarnar var grundað á saklig og viðkomandi atlit. Umboðsmaðurin helt tað vera átaluver, at einki notat var skrivað frá fundum í bólkinum í sambandi við makrelbýtið, og at viðgerðin av makrelbýtinum eftir øllum at døma ikki er farin fram eftir vanligum fyrisitingarrættarligum reglum.

Grundað upplýsingar í málinum helt umboðsmaðurin tað vera sannlíkt, at landsstýrismaðurin, eins og hinir limirnir í makrelbólkinum, vóru greið yvir, at kvotan hjá línuskipunum móguliga ikki fór at verða fiskað av línuskipunum. Av tí at línuskipini ikki høvdu tann neyðuga reiðskapin til at fiska makrel, hevði umboðsmaðurin torført við at síggja, at tað var sakligt í makrelkunngerðini at tilluta línuskipum eina makrelkvotu, sum tey ikki kundu gagnnýta.

Umboðsmaðurin var ikki samdur við Fiskimálaráðnum í, at fiskiorkan ikki óktist, tá veiðiloyvi hjá einum línuskipi var flutt til eitt ídnaðarskip, tí talan er um tveir ymiskar skipabólkar, ið ikki kunnu samanberast. Umboðsmaðurin helt tískil ikki, at heimild var at flyta veiðiloyvini frá línuskipunum til ídnaðarskipini, soleiðis at ídnaðarskipini í tí tíðarskeiðinum, tey høvdu veiðiloyvini hjá línuskipunum, vóru at meta sum línuskip og harvið finga rættin til at fiska makrelkvotuna hjá línuskipunum.

Samanumtikið gav umboðsmaðurin Fiskimálaráðnum eina álvarsliga átalu fyri handfaring og viðgerð av málinum. Av tí, at umboðsmaðurin helt talan vera um álvarsligar feilir og brek við viðgerðini hjá Fiskimálaráðnum, var álitid samsvarandi § 10, stk. 1 í umboðsmanslógini sent til formansskapin í Løgtinginum, løgmann og landsstýrismannin í fiskivinnumálum. (LUM 14/00045)

*Sólja í Ólavsstovu,
umboðsmaður*

V. Børn hava eisini rætt

Umboðsmaðurin er fyri øll børn – eisini tey, ið ikki eru før fyri sjálvi at klaga. Í hesum førum eru foreldur ella onnur vaksin væl-komin at klaga fyri eitt barn. Umboðsmaðurin tekur altíð eina klagu í álvara og roynir at hjálpa, um tað er gjørligt.

„Børn hava eisini rætt“ er yvirskriftin á kunningarátakinum, sum umboðsmaðurin hevur valt at brúka í sambandi við, at umboðsmaðurin tann 1. oktober 2014 fekk uppgávuna at hava eitt serligt eftirlit við, at ST-Barnarættindasáttmálan verður hildin.

Endamálið við hesum eftirlitinum er at styrkja rættartrygdina og rættindini hjá børnum og ungum í Føroyum. Hóast hugburðurin leingi hevur verið, at foreldur ikki hava rætt at brúka harðskap í uppalingini av børnum, varð hetta ikki beinleiðis bannað fyrr enn í 2007, tá Løgtingið samtykti at seta „Anordning nr. 228 af 15. marts 2007 om ikrafttræden for Færøerne af lov om forældremyndighed og samvær“ í gildi í Føroyum. Sambært § 2, stk. 2, í hesari fyriskipan

hava børn rætt til umsorgan og tryggleika, og skulu børn viðgerast við virðing og ikki vera fyri kropsligum harðskapi.

Danir framdu somu lógarbroying í 1997, og hendi hetta eftir áheitan frá Barnanevndini hjá ST, sum heitti á Danmark um at taka neyðug stig til tess at steðga harðskapi móti børnum, herundir eisini í heimumum.

ST-Barnarættindasáttmálin

ST samtykti í 1989 ein altjóða sáttmála um barnarættindi. Meira enn 140 lond hava skrivað undir uppá, at tey vilja halda tað, sum stendur í Barnarættindasáttmálanum. Løgtingið setti Barnarættindasáttmálan hjá ST í gildi í Føroyum í 1993.

Barnarættindasáttmálin sigur, at børn hava sjálvstøðug rættindi eins og vaksin og eiga at verða tikin við og hoyrd, tá ið avgerðir verða tiknar, sum ávirka tey og umstøður teirra. Í hesum sáttmála stendur eisini, at børn hava brúk fyri vernd, og at tey hava grundleggjandi borgarlig, búskaparlig, politisk, sosial og mentanarlig rættindir.

Umboðsmaðurin hevur fingið sáttmálan umsettan til føroyskt. Ætlanin er at fara út á skúlar og kunna um sáttmálan og teir móguleikar, sum børn hava at gera vart við síni rættindi til at klaga til umboðsmannin.

Ein grein um „Hoyring av børnum“ og ST-Barnarættindasáttmálin er at finna í hesi ársfrágreiðing.

Óheftur stovnur

Tað hevur leingi verið umrøtt alment, at vit skulu hava ein óheftan stovn í Føroyum, sum skal hava eftirlit við, at rættindini hjá børnum verða vird. Føroyar hava bundið seg til at arbeiða fyri at betra korini og rættindini hjá børnum, tá Løgtingið setti Barnarættindasáttmálan hjá ST í gildi.

Í eini fráboðan í 2011 segði ST, at rættartrygdin og rættindini hjá børnum og ungum í Føroyum ikki vóru nóg góð. Landsstýrið gjørdi tí av at seta nøkur tiltøk í verk, sum skuldu tryggja, at órættur ikki verður gjørdur móti børnum í Føroyum.

Eitt samt Lögting avgjörði, at umboðsmaðurin skuldi hava eftirlit við rættartrygdini hjá børnum og ungum. Umboðsmaður hevur longu frammanundan eftirlit við, at myndugleikarnir ikki vanrøkja sínar skyldur, gera nøkrum fólki órátt, og viðger klagur frá fólki, sum halda, at ein myndugleiki hevur borið seg skeivt at móti teimum.

Eitt grundleggjandi eyðkenni við umboðsmansstovninum er, at hann virkar óheftur av øðrum myndugleikum og áhugamálum, og umboðsmaðurin ger sjálvur av, hvørji mál hann tekur til viðgerðar. Uppgávnar á økinum verða í stóran mun røktar innan karmarnar í galdandi lóg.

Eftirlitið

Tað er ein av uppgávnunum hjá umboðsmanninum at gera almennu myndugleikarnar varug við, um lóggávan ella aðrar fyriskipanir ikki eru í samsvari við Barnasáttmálan. Ítøkiliga fer eftirlitið hjá umboðsmanninum at verða framt á tann hátt, at umboðsmaðurin viðger klagur um viðurskifti hjá børnum, tekur mál upp av egnum ávum, fer á eftirlitsvitjanir á m.a. stovnum, har børn eru, og við at gera Lögting og landsstýri varug við, um lógir og fyrisitingarligar ásetingar ikki eru sambæriligar við barnarættindasáttmálan.

Týdningarmesta broytingin í verandi arbeiði hjá umboðsmanninum hevur verið, at nú er heimild at fremja eftirlitsvitjanir á privatum stovnum og í fosturheimum. At neyðugt er við hesi heimild kemst av, at eisini einstakir stovnar og privat heim hava ábyrgd av børnum. Hetta er t.d. galdandi fyri frískúlar, bú- og umlættingarstovnar, sum eru privatir, og fosturfamiljur sambært barnaverndarlógini. Grundað á stóra talið av fosturfamiljum væntast umboðsmaðurin einans at brúka hesa heimild, um ein fosturfamilja hevur fleiri fosturbørn og tískil kann sigast at hava stovnslig eyðkenni.

Málbólkurin

Umboðsmaðurin skal halda eyga við, um rættindini hjá børnum verða hildin og vird av almennum myndugleika. Øll børn kunnu koma í støður, har teirra rættindi ikki verða vird ella tey kunnu hava tørv á, at onkur hyggur eftir og metir um tær umstøður, sum tey liva undir,

og sum er brot á teirra rættindi. Umboðsmaðurin ger ikki mun á, hvussu gomul børn eru, teirra sosialu støðu ella um tey sjálvi eru før fyri at klaga til umboðsmannin. Tað eru tó børn og ung, sum umboðsmaðurin metir seg hava eina serliga ábyrgd at verja. Tað eru tey, sum hava torført við sjálvi at tala sína sak, eru á samdøgurstovnum, bera brek ella eru sett heiman á stovn ella fosturfamilju.

Hvør kann klaga

Børn og vaksin kunnu klaga til umboðsmannin, um tey halda, at ein almennur ella privatir myndugleiki ella stovnur ikki hevur borið seg rætt at móti einum barni.

Tað er sjálvandi ikki alt, sum kann klagast til umboðsmannin. Men børn og ung kunnu altíð venda sær til umboðsmannin, um tey hava trupulleikar við onkran myndugleika. Um umboðsmaðurin ikki kann veita hjálp, kann umboðsmaðurin vísa á onkran annan, sum kann hjálpa.

Børn og ung kunnu til dømis klaga til umboðsmannin:

- Um skúlin ella ein annar myndugleiki ikki vil hjálpa teimum ella ikki ger nóg mikið fyri at hjálpa.
- Um skúlin ella ein annar myndugleiki hevur tikið eina avgerð, sum tey eru ósamd í ella kedd av.
- Um tey búgva hjá eini fosturfamilju ella á einum stovni, og tey halda, at tey verða skeivt viðfarin.

Umboðsmaðurin er sum áður nevnt fyri øll børn – eisini tey, ið ikki eru før fyri at klaga sjálvi. Í hesum førum eru foreldur ella onnur vaksin vælkomín at klaga fyri eitt barn. Umboðsmaðurin tekur altíð eina klagu í álvara og roynir at hjálpa, um tað er gjørligt.

Kunningaráttak

Umboðsmaðurin hevur ikki royndir at viðgera klagur frá børnum. Heldur ikki hava børn og ung stóran kunnleika til, hvørjar móguleikar tey hava til at klaga til umboðsmannin. Tað hevur tí verið neyðugt at gera nakað burtur úr at kunna almenning og serliga børn og ung um

möguleikarnar at klaga til umboðsmannin, og hvat umboðsmaðurin kann gera fyri at hjálpa klagarunum.

Fyrsta stigi til hetta hevur verið at gera eina nýggja barnavinarliga heimasíðu, sum er ein roynd á ein einfaldan hátt at greiða frá teimum rættindum børn og ung hava. Heitið á heimasíðani er: bum.fo. Harumframt hevur umboðsmaðurin eina fasta lýsing í skúlablaðnum Strok og á Facebook, sum eru teir miðlar, sum flest børn og ung hava atgongd og kunnleika til.

Elinborg Apól, fulltrúi

VI. Hoyring av børnum

Grein 12 í Barnarættindasáttmálanum gevur barninum rætt til samræði, men ikki sjálvsavgerðarrætt. Barnið skal síggjast sum ein einstaklingur, sum sjálvur dugir at hugsa og virka, og sum hevur rætt til størri og størri sjálvsavgerðarrætt í samsvari við aldur og búning, til at virka í persónligum spurningum og at ávirka sítt egna lív. Tá mett verður um, hvat er best fyri barnið, eigur størri dentur at verða lagdur á serstøku áhugamálini hjá barninum, so hvørt sum barnið eldist og búnast, meðan samsvarandi minni dentur eigur at verða lagdur á serliga tørvin hjá barninum. Sæð út frá einum barnasjónarhorni eru tað fyrst og fremst sjónarmiðini hjá barninum og tess fatan av egnari støðu, sum skulu vera galdandi.

Ein av meginreglunum í Barnarættindasáttmálanum hjá ST er grein 12 um rættin hjá barninum at verða hoyrt. Av tí at grein 12 er ein meginregla, skal fyrilit takast til hesa áseting, tá øll onnur rættindi hjá barninum verða tulkað og framd.

Grein 12 í Barnarættindasáttmálanum hjá ST ljóðar soleiðis:

Stk. 1. Luttakaralondini ¹⁾skulu tryggja einum barni, sum er ²⁾ført fyri at orða síni egnu sjónarmið, ³⁾rættin til frítt at greiða frá hesum sjónarmiðum ⁴⁾í øllum viðurskiftum, sum hava samband við barnið; ⁵⁾dentur skal leggjast á barnsins sjónarmið í samsvari við aldurin á barninum og hvussu búgvíð tað er.

Stk. 2. Við atlitum at hesum skal barnið serliga fáa høvi til at koma til orðanna ⁶⁾í einari og hvørjari viðgerð av málum við dóms- ella fyrisingarmyndugleika, sum viðvíkja barninum, ⁷⁾annaðhvørt beinleiðis ella gjøgnum eitt umboð ella ein hóskaði stovn, og skal tað gerast í samsvari við mannagongdir, sum eru ásettar í tjóðarrætti.

Greining av § 12 í Barnarættindasáttmálanum

¹⁾ Skulu tryggja

Luttakaralondini skulu tryggja barninum rætt til frítt at orða síni egnu sjónarmið. Orðingin, „skulu tryggja“, er ein löglig orðing við serligari styrki, ið ikki gevur luttakaralondunum ráðarúm fyri nakrari meting. Luttakaralondini hava sostatt eina klára lögliga skyldu at viðurkenna hendan rættin hjá barninum og at tryggja øllum børnum henda rætt.

²⁾ Ført fyri at orða síni egnu sjónarmið

Eitt barn, sum er ført fyri at orða síni egnu sjónarmið, hevur rætt til frítt at greiða frá hesum sjónarmiðum í øllum viðurskiftum, sum hava samband við barnið. Hendan orðingin skal ikki skiljast sum ein avmarking, men heldur sum ein skylda hjá luttakaralondunum í størst møguligan mun at meta um førleikan hjá barninum at gera sær síni egnu meiningar. Hetta hevur við sær, at luttakaralondini ikki kunnu byrja við at taka ta niðurstøðu, at eitt barn ikki dugir at bera fram síni egnu sjónarmið. Tvørturímóti skulu luttakaralondini hugsa, at barnið er ført fyri at gera sær síni egnu meiningar og viðurkenna, at barnið hevur rætt til at greiða frá teimum. Tað er ikki ábyrgdin hjá barninum fyrst at prógva, at tað er ført fyri tí.

Einki aldursmark er fyri, nær eitt barn hevur rætt til at bera síni sjónarmið fram. Barnarættindanevndin hjá ST ræður luttakaralondunum frá

at seta nakað aldursmark, tað verði seg í lóggávu ella í praksis, sum avmarkar rættin hjá barninum at verða hoyrt í øllum spurningum, sum hava samband við barnið. Aldur má sostatt ikki forða fyri, at barnið fær loyvi at koma við sínum sjónarmiðum. Gransking vísir, at børn tíðliga menna sín egna vilja og evni at gera sær sjónarmið á ein ella annan hátt, hóast barnið ikki dugir at siga frá teimum við orðum.

Í sambandi við hoyring av einum barni er sostatt ikki neyðugt, at barnið dugir at orða síni sjónarmið týðiliga. Eisini samskifti uttan orð, so sum spæl, andlitsbrá, tekningar og málningar hjá barninum, skal viðurkennast og virðast. Tó má barnið hava vit, vilja og kenslur og duga at samskifta í ein slíkan mun, at tað er møguligt hjá teimum vaksnu at tulka, hvat barnið sigur, og hvat annars kemur til sjóndar hjá barninum so sum yvirbrá og kropsburð. Tað er heldur ikki neyðugt, at barnið hevur sjónarmið um sjálvan spurningin, sum avgerð skal takast um. Tað er nóg mikið, at barnið er ført fyri at meina okkurt av týðningi í sambandi við spurningin.

3) Rættin til frítt at greiða frá hesum sjónarmiðum

Barnið hevur rætt til at bera síni sjónarmið fram frítt. Hetta merkir, at barnið skal kunna greiða frá sínum sjónarmiðum uttan at verða trýst til tað. Barnið má heldur ikki manipulerast. Orðið „frítt“ er tengt at barnsins egnu áskoðan, t.v.s. at barnið hevur rætt til at koma við sínum egnu sjónarmiðum og ikki sjónarmiðunum hjá øðrum. Barnið skal ikki hoyrast oftari enn neyðugt.

Barnið hevur eisini rætt til at fáa kunning um málið og málsviðgerðina, soleiðis at barnið skilur málið. Hesin rætturin til kunning er av grundleggjandi týðningi, tí kunning er ein fortreyt fyri, at barnið kann taka eina greiða avgerð og greiða frá sínum sjónarmiðum. Tí er neyðugt, at tey, sum hava ábyrgdina av at hoyra barnið og foreldur ella verjar, upplýsa barnið um aktuella málið, hvørjar avgerðir kunnu verða tiknar, og hvørjar avleiðingar tær kunnu fáa. Barnið má eisini fáa at vita, undir hvørjum umstøðum tað sleppur at koma við sínum sjónarmiðum.

Barnið hevur ikki skyldu til at greiða frá sínum sjónarmiðum. Barnið

skal upplýsast um, at tað hefur rætt til at siga, hvat tað heldur og ynskir, men eisini at tað hefur rætt til at lata vera at siga nakað. Um barnið ikki ynskir at siga nakað, eiga myndugleikarnir á annan hátt at royna at finna útav, hvørja áskoðan barnið hefur, t.d. við at tosa við persónar, sum barnið er væl í øgn við ella við at hyggja at upplýsingum, sum liggja í málinum frammanundan.

Luttakaralondini skulu eisini tryggja, at tey børn, sum hava torført við at føra síni sjónarmið fram, fáa móguleika til tess. Til dómis skulu børn við skerdum førleika hava ta útgerð til samskifti, sum krevst fyri, at tey lættari kunnu framføra síni sjónarmið, og tað skal vera móguligt hjá teimum at brúka hesa útgerð.

⁴⁾Í øllum viðurskiftum, sum hava samband við barnið

Rættindini hjá barninum at greiða frá sínum sjónarmiðum eru víðfevnanandi og strekkja seg longur enn rættindini í Barnarættindasáttmálanum. Rættindini verða avmarkað av, at viðurskiftini skulu viðvíkja barninum, men kravið er ikki strangt. Viðurskiftini skulu bara hava eina ella aðra ávirkan á barnið. Luttakaralondini skulu tí lurta eftir sjónarmiðum hjá børnum á øllum økjum, har áskoðan hjá børnum kann betra góðskuna á loysnini.

⁵⁾Dentur skal leggjast á barnsins sjónarmið í samsvari við aldurin á barninum og hvussu búgvið tað er

Dentur skal leggjast á sjónarmiðini hjá barninum í samsvari við aldurin á barninum, og hvussu búgvið barnið er. Aldur, og hvussu búgvið barnið er, eru tvær týðningarmiklar og javnsettar treytir, tá metast skal um, í hvønn mun barnsins sjónarmið og ynskir skulu ávirka avgerðina.

Hvussu stórir dentur skal leggjast á sjónarmiðið hjá barninum, kann sostatt ikki bara avgerast út frá aldrinum á barninum, tí hvussu búgvið eitt barn er, er ikki bara treytað av, hvussu gamalt barnið er. Tess meiri úrslitið av avgerðini ávirkar lívið hjá barninum, tess størri týðning hefur ein røtt meting av, hvussu búgvið barnið er.

Av tí at hugtakið um, hvussu búgvið barnið er, er ógreitt og subjektivt,

er það týðningarmikið, at myndugleikarnir grundgeva, hvussu spurningurin um búning verður settur, soleiðis at integriteturin hjá barninum verður varður.

Hvussu stórir dentur skal leggjast á sjónarmiðini og ynskini hjá barninum er eisini treytað av, hvat málið snýr seg um, og hvussu sterk, áhaldandi, veruleikakend, umhugsað og vælgrundað sjónarmiðini hjá barninum eru.

6) Í einari og hvørjari viðgerð av málum við dóms- ella fyrisitingarmyndugleika, sum viðvíkja barninum

Áherðsla verður lögð á rættin hjá barninum at koma til orðanna í mun til dómstólar og fyrisitingarmyndugleikar. Rætturin hjá barninum at verða hoyrt er galdandi bæði í málum, sum barnið sjálvst tekur stig til, sum t.d. at klaga um ringa viðferð og at senda áheitan til skúla viðvíkjandi útblaking, og í málum, sum onnur hava tikið stig til, og sum ávirkar barnið, sum t.d. tá foreldrini verða sundurlisin, ættleiðing og fráboðanir til barnavernd.

Hoyringin av barninum skal vera í einum umhvørvi, har barnið kennir seg virt og trygt. Tað er ikki møguligt at hoyra eitt barn á munagóðan hátt, um kringumstøðurnar eru ræðandi, kensluleysar og óhóskandi fyri aldurin hjá barninum. Mannagongdir og umstøður í sambandi við hoyring av børnum mugu tí vera hóskandi fyri børn. Kunningin til barnið má vera barnavinarlig, barnið má stuðlast til at koma við sínum sjónarmiðum, tey starvsfólk, sum eru í samband við barnið mugu hava hóskandi útbúgving til tess, hugsast skal um innrættingina av bíðirúmi og høli, har barnið verður hoyrt og hvussu tey sum hoyra barnið og annars starvsfólk, sum eru um barnið, eru ílatin. Hoyringin av barninum má vera á einum máli, sum barnið bæði skilur og dugir at tosa til fulnar.

7) Annaðhvørt beinleiðis ella gjøgnum eitt umboð ella ein hóskandi stovn

Tá barnið hevur avgjørt, at tað vil koma við sínum sjónarmiðum, má barnið taka avgerð um, hvussu hetta skal ganga fyri seg. Barnið kann velja antin sjálvst at framføra síni sjónarmið, ella lata eitt umboð ella ein hóskandi stovn framføra sjónarmiðini fyri seg. Um barnið

ynskir, at eitt umboð skal bera sjónarmiðini fram fyri seg, kann umboðið t.d. vera eitt foreldur, ein advokatur ella annar persónur, t.d. ein sosialráðgevi. Tað mest sjálvsagda umboðið fyri barnið er foreldrin, men her má havast í huga, at í nógvum málum er vandi fyri áhuga-málsstríði millum barn og foreldur.

Hóast ásetingin er lokin, um sjónarmiðini hjá barninum verða borin fram av øðrum enn barninum sjálvum, so er tað týðningarmikið, at barnið, so vítt tað er gjørligt, sjálvt fær møguleika at bera síni sjónarmið fram, tí sjónarmið kunnu skiljast annarleiðis, tá onnur bera tey fram.

Eitt barn, ið úttalar seg gjøgnum eitt umboð, má hava álit á umboðnum, soleiðis at barnið frítt kemur fram við sínum sjónarmiðum og ynskjum yvir fyri umboðnum. Umboðið skal bera sjónarmiðini og ynskini hjá barninum víðari ærliga og reiðiliga og má hava kunnleika um og skil á avgerðargongdini í málinum og hava royndir við at umgangast børn. Umboðið skal geva barninum hóskaði kunning og má ikki ávirka barnið við sínum egnu meiningum. Umboðið skal vera tilvitað um, at viðkomandi bara umboðar sjónarmiðini hjá barninum og ikki eisini sjónarmiðini hjá øðrum, t.d. foreldrum, stovnum og myndugleikum.

Um barnið úttalar seg gjøgnum ein hóskaði stovn, má hesin vera óheftur av pørtunum. T.d. kann tað ikki metast at vera hóskaði, at ein málsviðgeri í kommunalu barnaverndarumsitingini ber sjónarmiðini hjá einum barni fram fyri Høvuðsbarnaverndarnevdini í einum máli, har barnið verður sett heiman, tí kommunan er sjálv partur í málinum. Harafturímóti kann ein barnaserkønur, sum kannar málið, tá barnið verður sett heiman, vera hóskaði stovnur, um viðkomandi ber sjónarmiðini hjá barninum týðiliga fram og ikki blandar síni egnu sjónarmið um barnsins besta uppí.

Jóhanna Arge, ráðgevi

VII. Talgild fyrisiting

„Ein myndugleiki kann ikki uttan serstaka lógarheimild krevja, at ein borgari skal senda myndugleikanum skrivligt samskipti í talgildum formi, ella krevja, at borgarin skal móttaka brøv o.a. í talgildum formi frá myndugleikanum.“ (brot úr áliti umboðsmansins í LUM 14/00048)

Tað er á breddanum, at almenna fyrisitingin skal talgildast. Eitt av aðalmálunum í Visjón 2015 var, at alt samskipti millum virki, stovnar, fyrisitingar og borgarar skuldi vera talgilt. So langt er tó ikki komið, men tað sæst í fígjarlógini fyri 2015, at farið er undir at seta sjøtul á at talgilda tænastr til borgarar, vinnu og almenna geiran í Føroyum.

Á fleiri økjum eru átøk framd at talgilda fyrisitingina. Í dag er tað eitt lógarkrav, at øll bókhaldsskyldug, deyðsbúgv, feløg, felagsskapir, stovnar v.m. skulu lata sjálvuppgávu, rakstrarroknskap og fígjarstøðu inn talgilt í serligum sniði um eina ávísa skipan hjá TAKS. Í heilsuverkinum er sett í verk ein felags journal- og samskiptisskipan, Landssjúkrahúsið

sendir fólki innkallingar til kanningar talgilt, roknskaparverk landsins er í stóran mun talgilt, útgjaldingin av pensjónum er talgild, søkjast kann um upptøku á miðnámsútbúgving á netinum o.s.fr.

Talgilding av fyrisitingini byggir á eitt ynski um at effektivisera almenna geiran. At tryggja skjótari og smidligari samskipti við tað almenna, skjóta og góða tænastru frá myndugleikunum, effektivari og styttri málsviðgerð og betri málgongdir.

Talgilding av fyrisitingini er tó ikki bara ein teknisk avbjóðing, og farna árið viðgjörði umboðsmaðurin tvey mál, sum hava talgilda fyrisiting sum felagsnevna (LUM 201300055 og 14/00048).

Við skúlaársbyrjan í 2013 lýsti Studni í fjølmiðlunum við, at fyrri at fáa lestrarstuðul skuldu tey lesandi søkja lestrarstudning á talgildum umsóknarblaði í elektronisku skipanini Mínboks. Mínboks er ein ókeypisskipan við persónligum talgildum postkassum, har borgarar kunnu fáa atgongd til post frá almennum myndugleikum og privatum virkjum. Upplýst varð, at Studni fór einans at viðgera umsóknirnar í Mínboks. Við øðrum orðum skuldi bara samskiptast í Mínboks, og eingi pappír fóru at verða send millum tann lesandi og Studna.

Tá umboðsmaðurin spurdi Mentamálaráðið og Studna um heimildina fyrri áttakinum, ásannaðu myndugleikarnir beinanvegin uttan aðra viðmerking, at heimild var ikki fyrri hesum og broyttu krøvini.

Umboðsmaðurin nýtti høvið at greiða frá, at ongar generellar reglur eru um, á hvønn hátt ein borgari kann ella skal venda sær til fyrisitingina. Um eingi serlig formkrøv eru ásett, kann borgarin tí sjálvur gera av, hvussu hann vendir sær til fyrisitingina. Sjálvsagt treytað av, at fyrisitingin tekniskt er før fyrri at taka ímóti tí, sum sent verður, og at tað ikki eru ásett krøv um t.d. at brúka eitt serligt oyðublað ella krøv um undirskrift.

Ein almennur myndugleiki kann hinvegin ikki uttan serstaka heimild krevja, at skrivligt samskipti millum borgaran og myndugleikan skal vera talgilt. Ein myndugleiki kann ikki krevja, at ein borgari

skal senda myndugleikanum skriflegt samskipti í talgildum formi ella krevja, at borgarin skal móttaka brøv o.a. í talgildum formi frá myndugleikanum.

Slíka serstaka heimild hevði Studni ikki, og tí kundi Studni ikki áleggja teimum lesandi at søkja um lestrarstuðul í talgildum formi. Einki forðar borgaranum í sjálvbodin at skráseta seg í t.d. Mínboks og á henda hátt samtykkja í at samskipta talgilt við ein almennan myndugleika. Tó kann hetta samtykkið til eina og hvørja tíð verða tikið aftur og borgarin krevja, at myndugleikin sendir skriv í pappírformi.

Átakið hjá Studna tóktist ikki vera viðgjørt frá einum løgligum sjónarvinkli, og tí helt umboðsmaðurin tað vera viðkomandi at vísa á, at sama um málsviðgerðin hjá einum myndugleika er manuell ella talgild, so eru reglurnar í fyrisitingarlógini og fyrisitingarligar meginreglur galdandi fyri viðgerðina av málunum. Reglurnar um t.d. partshoyring og partsumboðan eru galdandi, sama á hvønn hátt eitt mál verður viðgjørt, og tað er almenni myndugleikin, sum hevur ábyrgd av at tryggja borgaranum hesi rættindi. Myndugleikin skal, tá lagt verður um til talgilda fyrisiting, tryggja, at tøkniligu loysnirnar taka hædd fyri rættindunum hjá borgaranum.

Sum úrslit av umboðsmansviðgerðini samtykti Løgtingið trýggjar mánaðir seinni, í mai 2014, at heimila landsstýrismanninum í mentamállum at áseta reglur um, at umsóknir um studning og lán skulu latast Studna talgilt. Landsstýrismaðurin í mentamállum kundi nú krevja, at samskiptið skuldi vera talgilt.

Landsstýrismaðurin hevur tó ikki enn ásett reglur um hetta í kunngerð. Tað kunnu vera fleiri orsøkir til hetta. Men tað tykist sum, at verandi tøkniliga skipan virkar sum forðing fyri, at m.a. ein skipan við talgildum umsóknarbløðum til lestrarstuðul kann setast í verk sum krav fyri øll lesandi. Sum mentanarnevndin eisini vísti á, tá málið var til viðgerðar í Løgtinginum, byggir talgilda skipanin hjá Studna á tøkniliga í skipanini Mínboks, og ein brúkari av Mínboks kann ikki velja bara at móttaka post frá einum myndugleika og velja samskipti við aðrar myndugleikar og privat virki frá. Sostatt er ikki – enn – møguligt

hjá einum brúkara bara at samskifta við Studna í Mínboks. So hóast heimildina frá Løgtinginum kann landsstýrismaðurin í mentamálum ikki gera ætlanina hjá Studna til eina kravda skipan, so leingi sum verandi tekniska skipan er tengd at øðrum tænastrum.

Seinna málið snúði seg um, at Gjaldstovan 1. mars 2014 fór undir bara at senda lønarseðlarnar hjá almennum starvsfólki í Mínboks. Lønarseðlar, sum sambært skattalógini skulu sendast løntakarunum skrivliga. Kravið um nýggju mannagongdina fall trimum klagarum fyri bróstið, og teir spurdu umboðsmannin, um Gjaldstovan kundi krevja, at tey skuldu knýta seg í Mínboks fyri at móttaka lønarseðilin. Tað helt umboðsmaðurin ikki, og víst varð til somu grundgevingar sum í málinum viðvíkjandi Studna.

Umboðsmaðurin helt tað somuleiðis vera ivasamt, um skattalógin yvirhøvur heimilaði Gjaldstovuni at senda lønarseðlarnar talgilt. Við tøkniligu menningini í huga var hetta ein praktisk tulkning av lógini, men umboðsmaðurin helt, at hetta átti at staðið greitt í lógini. Umboðsmaðurin helt tó ongan iva vera um, at lógargrundarlagið heimilaði ikki, at skrivligi lønarseðilin einans varð sendur talgilt, t.v.s. at *talgilt* varð sett í staðin fyri *skrivligt* í skattalógini. Tí slík mannagongd hevði við sær, at allir løntakarar ikki finga lønarseðilin.

Nakrar mánaðir seinni heimilaði Løgtingið Gjaldstovuni at senda almennu starvsfólkunum lønarseðilin talgilt. Í dag verður lønarseðilin sendur í Mínboks til teir løntakarar, sum sjálvbodnir hava meldað seg til Mínboks. Løntakari kann tó velja at fáa fráboðanina í pappíriformi.

Tað er ikki lutur umboðsmansins at taka støðu til ætlanirnar um talgilding – tó at ivi neyvan er um, at tekniska menningin kann vera við til at betra um rættartrygdina. Men tá myndugleikarnir greiddu frá orsøkunum til og fyrimununum við talgildari fyrisiting, helt umboðsmaðurin høvuðsdentin liggja á tekniskum, fíggjarligum og fyrisitingarligum atlitum. Løgliga viðgerðin tyktist vanta.

Samanumtikið varpaði viðgerðin av klagunum ljós á nøkur týðandi löglig viðurskifti í sambandi við talgilding av fyrisitingini.

- Lóggávan loyvir ekki landsstýrisfólki at áseta ella myndugleikum at krevja, at borgarin skal samskifta talgilt við fyrisingina. Tískil er neyðugt í hvørjum einstøkum føri at biðja Løgtingið um heimild til hetta.
- Ætlanirnar í báðum málunum byggja á eina talgilda skipan, sum myndugleikarnir ikki kunnu krevja, at borgarar skulu melda seg inn í. Ætlanirnar eru tí í stóran mun treytaðar av samtykki frá borgaranum. Skal tað áleggjast borgaranum at samskifta í ávísari skipan, er tørvur á yvirskipaðum lóggávutiltøkum.
- Lóggávan á ymsu málsøkjunum er í nógvum førum frá eini tíð, tá spurningurin um talgilding ikki var viðkomandi. Tá lagt verður um til talgilda fyrising er neyðugt at gjøgnumganga lóggávuna á málsøkinum til tess at staðfesta, um lóggávan er talgildingarklár, ella um hon hinvegin ásetir formkrøv, sum forða fyri talgildari málsviðgerð. Hetta eigur eisini at havast í huga, tá nýggj lóggáva verður smíðað.

Birta Biskopstø, ráðgevi

VIII. Valdsreingjan

„Grundað upplýsingar í málinum helt umboðsmaðurin tað vera sannlíkt, at landsstýrismaðurin, eins og hinir limirnir í makrelbólkinum, vóru greið yvir, at kvotan hjá línuskipunum møguliga ikki fór at verða fiskað av línuskipunum. Av tí at línuskipini ikki høvdu tann neyðuga reiðskapin til at fiska makrel, hevði umboðsmaðurin torført við at síggja, at tað var sakligt í makrelkunngerðini at tilluta línuskipum eina makrelkvotu, sum tey ikki kundu gagnnýta.“ (Brot úr áliti hjá umboðsmanninum, LUM 14/00045)

Tað er ikki loyvt almennum myndugleikum at fremja valdsreingjan. Tað kann m.a. sigast á tann hátt, at ikki er loyvt almennum myndugleikum at misnýta tær heimildir, sum lóggávuvaldið hevur ásett við lóg. Men hugtakið er breiðari, tí almennir myndugleikar kunnu heldur ikki fylgja ósakligum áhugamálum á økjum, har ongin skrivað lóg er. Hugtakið „valdsreingjan“, á donskum „magtfordrejning“, er ment gjøgnum lögfrøðiligar bókmentir av dómstólunum umframt gjøgnum kærviðgerðir og hevur verið ein týðandi partur í menningini av

grundleggjandi kravinum um sakliga málsviðgerð, sum verður sett fyrisitingini.

Hóast vit sjáldan síggja orðið „valdsreingjan“ á skrift, so er valdsreingjan eitt hugtak, sum verður nýtt, tá ið kærustovnar og dómstólar royna avgerðir, ið fyrisitingin hevur tikið. Umboðsmaðurin hevur somuleiðis hugtakið við í viðgerðini í sambandi við viðgerð av klagum og í sínum eftirkanningararbeiði av avgerðum hjá fyrisitingini. Hugtakið valdsreingjan fer tí, í hesi grein, í stóran mun at verða lýst við at taka dømi úr Makrelálitinum, LUM 14/00045.

Hugtakið valdsreingjan

Sambært Poul Andersen í „Dansk Forvaltningsret (1965)“ á bl.s. 371 ff. eru 5 formar fyri valdsreingjan:

„1) hvis en af dens ansatte varetager egne private interesser, 2) hvis myndigheden forfølger private interesser, som er den eller sagen uvedkommede (disse hensyn kan altså være lovlige, f.eks. hvis de er legitimeret ved lov), 3) hvis myndigheden lader sin forvaltning af skønsmæssige beføjelser bevæge af parti- eller fagforeningspolitiske grunde, 4) hvis myndigheden begunstiger kommunale erhvervsdrivende fremfor udenbys erhvervsdrivende eller 5) hvis myndigheder lader ulovlige finansielle hensyn være afgørende for en skønsmæssig afgørelse.“

Tá hugtakið verður viðgjørt, verður millum annað skilt millum eina subjektiva (moralska) og eina objektiva (tekniska) fatan og nýtlu av hugtakinum valdsreingjan.

Subjektiv (moralska) valdsreingjan

Subjektivt verður sagt, at valdsreingjan er ein spurningur um at fordøma misnýtslu og at fyribygja siðaspillu av myndugleikapersonum. Her er talan um at forða fyri, at tann, sum tekur avgerðir, tekur avgerðir út frá privatum áhugamálum ella kenslum, sum sambært heimildini, sum viðkomandi hevur at arbeiða eftir, eru óviðkomandi. Í summum førum sæst, at viðkomandi myndugleikapersonur í sínum arbeiði tekur atlit at privatum, persónligum viðurskiftum,

sum eru óviðkomandi í málinum, sum viðkomandi arbeiðir eftir og skal halda seg innanfyri.

Objektiv (legalitetsteknisk) valdsreingjan

Objektivt verður hugtakið um valdsreingjan sæð sum ein spurningur um heimild. Mett verður um, hvørt heimildarkravið er lokið, eins og mettt verður um, hvørt krøv um sakliga viðgerð og viðkomandi atlit eru lokin, tá ið lóggávan eitt nú loyvir einari metan.

Makrelálitið

Umboðsmaðurin hevur ikki í nakrari niðurstøðu beinleiðis nevnt, at talan kann vera um valdsreingjan hjá myndugleikanum. Hinvegin hevur umboðsmaðurin í fleiri niðurstøðum viðgjørt spurningar um, hvørt atlit, sum myndugleikin hevur tikið, eru viðkomandi og saklig í sambandi við málsviðgerðina, tá ið myndugleikin hevur tikið eina avgerð. Hugtakið hevur tí eisini hjá umboðsmanninum verið ein týðandi partur av grundarlagnum undir viðgerðini av einstøkum málum.

Sum dømi um hetta kann nevnast, at í áðurnevnda Makrelálitinum hjá umboðsmanninum metti umboðsmaðurin um, hvørt myndugleikin hevði nýtt viðkomandi og saklig atlit, tá ið línuskipini við makrel-kunngerðini fyri 2012 fingtu tillutað 5.000 tons av makreli.

Partar av hesum áliti vísa, at umboðsmaðurin, eins og aðrir myndugleikar, sum royna avgerðir hjá fyrisingini, metir um, í hvønn mun virksemið hjá myndugleikanum liggur innanfyri tey endamál og teir karmar, sum lógin heimilar.

Vóru saklig atlit tikin, tá ið makrelbýtið varð ásett

Umboðsmaðurin vísti í álitinum á, at hóast ongar formligar reglur eru í fyrisingarlógini um, hvussu mannagongdin skal vera, tá ið umsitingin fyrireikar og arbeiðir við at gera kunngerðir, eru fyrisingarligar meginreglur eisini galdandi, tá ið myndugleikin ger almennar reglur, eitt nú kunngerðir, eins og hesar formligu reglur eru galdandi fyri avgerðir, sum fyrisingin tekur.

Tað kann her nevnast, at tað, at myndugleikin skal virða endamálið

við lógini og halda seg innanfyri teir karmar, sum lógin setir fyri virkseminum, eisini er galdandi fyri ítøkiliga arbeiðið við at gera makrelkunngerðina.

Í álitinum vísti umboðsmaðurin á, at ein av fortreytunum fyri, at málsviðgerðin kundi vera nøktandi, og málið kundi vera fakliga væl upplýst, var, at arbeiðið var fyrireikað av fyrisitingini. Verður fakliga fyrisitingin sett til vikis, og málsviðgerðin lögð til ein bólk av politikarum, er eingin trygd fyri fakliga dygdargóðari fyrisiting, sum upplýsingarskyldan er ætlað at borga fyri.

Umboðsmaðurin vísti eisini á, at tað, at politikarar standa fyri allari týðandi málsviðgerð í einum máli, er ikki einans brot á upplýsingarregluna, men tekur eisini fortreytirnar undan, at fyrisitingin kann virka samsvarandi grundleggjandi krøvum um sakliga fyrisiting, sum ikki bara er galdandi fyri málsviðgerð í ítøkiligum málum, men eisini alment virksemi sum gerð av kunngerðum. Umboðsmaðurin metti, at einans fakliga fyrisitingin kundi gera nøktandi fakliga meting av, hvørji atlit skuldu takast við, fyri at kunngerðin um makrelfiskiskap, herundir serliga makrelbýtið millum skipabólkarnar, kundi lúka krøvini til sakliga og lógliga fyrisiting.

Her skal viðmerkjast, at tað eisini í mun til læruna um valdsreingjan er týðningarmikið at hava fakliga førleikan innan fyrisiting við í viðgerðini fyri á tann hátt at minka um vandan fyri, at ósaklig og óviðkomandi atlit verða tikin. Ein uppgáva hjá fyrisitingini er júst at vegleiða politisku myndugleikarnir um, hvørjar heimildir galdandi lóggáva á einum ítøkiligum øki inniheldur, soleiðis at fakliga fyrisitingin saman við politiska myndugleikanum kann virka fyri, at avgerðir, ið verða tiknar, eru innanfyri galdandi lógarkarmar.

Í umrødda álitid metti umboðsmaðurin, at viðgerðin av felagskvotuni, herundir eisini býtið av tonsatali til teir ymisku skipabólkarnar í sambandi við gerð av makrelkunngerðini, kundi bent á eina politiska viðgerð av makrelbýtinum heldur enn eina viðgerð eftir vanligum fyrisitingarrættarligum meginreglum. Hetta helt umboðsmaðurin ikki vera nøktandi.

Av teimum uppritum og skjølum, sum vóru í málinum, dugdi umboðsmaðurin ikki at síggja, hvørji atlit vóru tikin, tá ið býtið av makrelkvotuni varð ásett, og tí kundi umboðsmaðurin ikki meta um, hvørt tað var sakligt at tilluta línufлотanum 5.000 tons av makreli at fiska, eins og umboðsmaðurin ikki dugdi at síggja, um umsitingin í Fiskimálaráðnum hevði luttikið beinleiðis í arbeiðinum at viðgera kvotubýtið av makrelinum. Hetta helt umboðsmaðurin vera alt annað enn nøktandi, men av tí at einki var skjalfest í sambandi við, hvussu býtið av felagskvotuni av makreli millum skipabólkarnar var íkomið, hevði umboðsmaðurin ikki móguleika at siga, um býtið var grundað á saklig og viðkomandi atlit.

Endamálið við makrelkunngerðini var, at ymiskir skipabólkar finga makrelkvotu at fiska. Greitt er, at ein meginregla í fyrisitingarrættinum er, at tað er bann móti at røkja ósaklig áhugamál, eisini tá talan er um gerð av kunngerðum.

Spurnartekin kann tí verða sett við, um endamálið í kunngerðini varð rokkið við at geva línufлотanum part av makrelinum, tí tað var ivingarsamt, um línuskipini fóru til makrelfiskiskap.

Tað framgekk av einum skrivi í málinum, sum landsstýrismaðurin hevði skrivað til ein lim í politiska makrelbólkinum, at: „... Sum einasti bólkur í fiskidagaskipanini kunnu línuskip verða skift út uttan støddaravmarking. Tað ber tí til at flyta veiðiloyvi av einum línuskipi á eitt størri skip, sum so kann gagnnýta tey rættindini, sum línuskipið hevði, í hesum førinum at fiska makrel av felagskvotu upp til 500 tons. Hetta kunnaði eg um á fundinum í „makrelbólkinum“, og tí var tann broytingin gjord, at bólkur 3, línuskip, vórðu koyrd í ein bólk fyri seg.“

Umboðsmaðurin metti, at hetta svarið kundi bent á, at landsstýrismaðurin í fiskivinnumálum, eins og hini í makrelbólkinum, eftir øllum at døma vóru greið yvir, at kvotan, sum línuskipini finga tillutað, móguliga ikki fór at verða fiskað av línuskipunum. Umboðsmaðurin spurdi landsstýrismannin undir viðgerðini av málinum, um ráðið metti, at línuskip høvdu veiðireiðskap at fiska makrel í 2012, men

fekk ekki eitt nœktandi svar upp á fyrirspurningin. Umboðsmaðurin helt tað vera sannlíkt, at Fiskimálaráðið var vitandi um, at línuskipini ikki høvdu útgerð at fiska makrel í 2012 og tí ikki høvdu móguleika at fiska ta kvotu, sum var tillutað teimum í makrelkunngerðini. Av tí at línuskipini ikki høvdu tann neyðuga reiðskapin til at fiska makrel, hevði umboðsmaðurin torført við at síggja, at tað var sakligt í makrelkunngerðini at tilluta línuskipum eina makrelkvotu, sum tey ikki kundu gagnnýta.

Samanumtikið

Vanligu fyrisitingarrættarlígu meginreglurnar, sum bann móti valdsreingjan og bann móti at røkja ósaklig áhugamál, eru ikki einans galdandi fyri mál, har avgerð fer at verða tikin, men eisini fyri arbeiðið hjá myndugleikum, tá eitt nú kunngerðir verða gjørdar. Umboðsmaðurin kom til ta niðurstøðu, at tillutanin av makrelkvotu til línuskipini ikki, út frá verandi regluverki, var grundað á saklig og viðkomandi atlit.

Endamálið við at tilluta makrelkvotu til línufлотan var eftir øllum at døma at geva hesum skipabólki móguleika fyri at flyta makrelkvotuna víðari til onnur skip at fiska.

Lógarverkið, sum var grundarlagið undir makrelkunngerðini, gevur ikki myndugleikunum heimild til at veita skipum kvotu, sum ikki hava móguleika fyri sjálv at fiska hesa kvotu, og tí kann málið um tillutan av hesum kvotum síggjast sum eitt dømi um, at myndugleikarnir hava nýtt lógargrundarlagið á ein annan hátt, enn endamálið við lógini gevur heimild til.

IX. Skjøl

Skjal 1

Løgtingslóg nr. 60 frá 10. maí 2000 um Løgtingsins umboðsmann

1. Partur

Umboðsmaðurin og Løgtingið

§ 1. Løgtingið velur ein uttantsmann fyrri eitt 5 ára skeið at hava innlit við fyrisiting heimastýrisins.

2. stk. Doyr umboðsmaðurin í embætistíð síni ella er hann av øðrum orsökum ikki førur fyrri at røkja starv sítt, ger formansskapur Løgtingsins av, hvør skal røkja starvið, til Løgtingið velur ein nýggjan umboðsmann. Tað sama er galdandi, um umboðsmaðurin biður um at verða loystur úr starvi, ella um Løgtingið loysir hann úr starvi smb. stk. 3.

3. stk. Hevur Løgtingið ikki longur álit á umboðsmanninum, kunnu tveir triðingar av løgtingsmonnunum loysa hendan úr starvi.

§ 2. Umboðsmaðurin, ið ikki kann sita á Løgtingi ella í kommunustýri, skal so vítt gjørligt hava lögfrøðiliga útbúgving.

§ 3. Við løgtingslóg kunnu verða gjørdar almennar reglur fyrri virksems umboðsmansins. Annars er umboðs-

maðurin í starvi sínum óheftur av Løgtinginum.

2. Partur

Heimildir

§ 4. Virksemsið umboðsmansins fevnir um alla fyrisiting heimastýrisins (t.e. lands- og kommunalu), og viðurskifti hjá børnum á privatum stovnum v.m., hvørs uppgávor beinleiðis viðvíkja børnum.

2. stk. Lógin er eisini galdandi fyrri feløg, stovnar, felagsskapir v.m., ið verða roknað við til almennu fyrisitingina sambært fyrisitingarlógini, lógini um alment innlit ella lógini um viðgerð av persónsupplýsingum.

3. stk. Í meting sínari av kommunalari umsiting skal umboðsmaðurin vísa atlit til tær serligu umstøður, kommunufyrisiting virkar undir.

4. stk. Interkommunalir felagsskapir eru undirlagdir virksemsi umboðsmansins.

5. stk. Virksemsi umboðsmansins fevnir ikki um ríkismyndugleikar, Løgtingið og stovnar undir Løgtinginum.

§ 5. Umboðsmaðurin hevur eftirlit við, at tær í § 4 nevndu umsitingareindir ikki gera mistøk ella vanrøkja skyldur sínar,

og at almenna umsitingin ekki fremur órátt móti einstaka borgaranum.

3. Partur

Kærumál og egin mál

§ 6. Ein og hvör kann senda umboðsmanninum klagu um tær í § 4 nevndu umsitingareindir.

2. stk. Tann, ið klagar, skal navngeva seg í klaguni. Klagan skal vera umboðsmanninum í hendi í seinasta lagi eitt ár eftir, at tey viðurskifti, ið klagað verður um, áttu sær stað.

3. stk. Kлага um avgerðir, ið møgugligur hægri umsitingarmyndugleiki kann broyta, kann ekki sendast umboðsmanninum, fyrr enn viðkomandi hægri myndugleiki hevur tikið avgerð í málinum. Freistin, ið er nevnd í 2. stk., skal í slíkum førum roknast frá tí degi, hægri myndugleikin tekur avgerð sína.

4. stk. Umboðsmaðurin tekur støðu til, um grundarlag er fyri víðari kanningum í máli, ið klagað verður um.

5. stk. Umboðsmaðurin kann sjálvur taka eitt mál til viðgerðar og fremja neyðugar kanningar í hesum sambandi.

6. stk. Umboðsmaðurin kann kanna viðgerðina hjá myndugleikunum av útvaldum málum.

7. stk. Umboðsmaðurin kann kanna allar stovnar, myndugleikar og tænaustøð, sum eru fevnd av virkisøkinum hjá umboðsmanninum.

4. Partur

Kanningar

§ 7. Ger umboðsmaðurin av at taka eina

klagu til viðgerðar, skal hann beinanvegin kunna viðkomandi umsiting um innihaldið í klaguni, um ekki vandi er fyri, at hetta kann darva kanningini. Harumframt skal umsitingin biðjast um ummæli í málinum, áðrenn umboðsmaðurin tekur avgerð um at gera vart við meting sína av málinum smb. § 10, stk. 2. Umboðsmaðurin kann áseta tíðarfreist til ummæli.

§ 8. Tær í § 4 nevndu umsitingar hava skyldu at geva umboðsmanninum tær upplýsingar og at leggja fram øll tey skjøl, sum hesin embætis vegna krevur at fáa fyrilagt.

2. stk. Umboðsmaðurin kann stevna fólk í rættin at vitna um viðurskifti, ið eru avgerandi í kanningararbeiðinum. Í slíkum førum eru reglurnar í rættar gangslógini galdandi. Rættarfundirnir eru ekki almennir. Tann, ið klagan viðvíkur, hevur saman við hjáseta rætt at vera hjástaddur, meðan slik vitnisfærsla fer fram.

3. stk. Umboðsmaðurin hevur rætt til at vitja støð, ið kannað verða, og hann hevur fría atgongd til at gera kanningar í øllum neyðugum hølum.

4. stk. Metir umboðsmaðurin tað vera neyðugt, kann hann uttan rættarúrskurð kanna privatar stovnar v.m., hvørs uppgávir beinleiðis viðvíkja børnum, sbt. § 4, stk. 1.

§ 9. Umboðsmaðurin hevur tagnarskyldu um tey viðurskifti, hann í virksemi sínum fær kunnleika til. Tagnar-

skyldan stendur við, eftir at umboðsmaðurin fer úr starvi, og fevnir eisini um starvsfólk á umboðsmansstovninum.

5. Partur Niðurstøður

§ 10. Kemur umboðsmaðurin til ta niðurstøðu, at álvarsligt mistak ella vansketni er framt av einum av teimum í § 4 nevndu umsitingum, skal umboðsmaðurin boða formansskapi Løgtingsins, lögmanni og viðkomandi landsstýrismanni og /ella kommunustýri frá hesum og koma við tilmæli til teirra.

2. stk. Umboðsmaðurin hevur rætt til alment at finnast at, koma við tilmælum, og á annan hátt gera vart við meting sína av máli, hann hevur kannað.

3. stk. Umboðsmaðurin kann mæla viðkomandi myndugleikum til, at fríur rættargangur verður givin, smb. rættargangslógini §§ 330 –336c, í málum, sum hava verið viðgjørd eftir hesi lóg.

§ 11. Umboðsmaðurin letur Løgtinginum ársfrágreiðing um arbeiðið sítt. Frágreiðingin verður almannakunngjørd áðrenn 1. juli.

2. stk. Boðar umboðsmaðurin Løgtinginum, landstýrismanni ella kommunustýri frá einum máli, ella tekur hann eitt mál við í ársfrágreiðing sína, skal hann upplýsa um, hvat viðkomandi hevur ført fram til verju sína.

§ 12. Rakar umboðsmaðurin við lýti í

galdandi lógum, fyriskipanum ella umsitingarligum avgerðum, skal umboðsmaðurin boða Løgtingi og viðkomandi landsstýrismanni frá hesum. Er talan um viðurskifti, ið viðvíkja kommunalari ella interkommunalari umsiting, skal umboðsmaðurin eisini boða viðkomandi kommunustýri frá.

2. stk. Umboðsmaðurin hevur eftirlit við, um galdandi lógir og fyrisingarligar ásetingar eru sambæriligar við al-tjóða skyldur at tryggja barnarættindi, herundir sáttmála Sameindu Tjóða um rættindi hjá børnum. Rakar umboðsmaðurin við lýti í hesum sambandi, skal umboðsmaðurin boða Løgtingi og viðkomandi landsstýrismanni frá hesum. Er talan um lýti í ásetingum, ásettar av eini kommunu, skal umboðsmaðurin boða viðkomandi kommunustýri frá.

§ 13. Um umboðsmaðurin krevur tað, kunnu dómstólarnir vísa frá sær privatmál móti umboðsmanninum vegna avgerðir, sum hann tekur við grundarlagið í hesi lóg.

6. Partur

Lønar- og eftirlønarviðurskifti

§ 14. Lønarviðurskifti umboðsmansins, herundir eisini spurningin um eftirløn og bíðipening, verða ásett við løgtingslóg.

2. stk. Umboðsmaðurin kann ikki, uttan við loyvi Løgtingsins, vera í starvi hjá almennum ella privatum fyrítøkum, virkjum ella stovnum.

3. stk. Møguligur spurningur um ógegni umboðsmansins í ávísari sök verður lagdur fyri formansskap Løgtingsins, sum, um mett verður, at talan er um ógegnið, útnevnir annan at viðgera hetta ávísa mál.

§ 15. Umboðsmaðurin kann krevja at verða loystur úr starvi við seks mánaða freist at galda frá seinasta degi í einum mánaði.

7. Partur **Fyrisiting**

§ 16. Umboðsmaðurin setir og loysir úr starvi starvsfólk síni.

§ 17. Tær útreiðslur, ið standast av umboðsmansstovninum, verða játtaðar á Løgtingsins fíggjarlóg.

2. stk. Umboðsmaðurin ger roknskap fyri virkseimi stovnsins, hesin skal vera grannskoðaður av grannskoðara Løgtingsins.

8. Partur **Ígildisreglur**

§ 18. Henda lóg kemur í gildi 1. januar ár 2001.

2. stk. Klagur um viðurskifti í tíðarskeiðinum 1. januar 2000 og til henda lóg kemur í gildi, kunnu kortini leggjast fyri umboðsmannin til viðgerðar.

Skjal 2

Vegleiðingin um Løgtingsins umboðsmann

Hvønn og hvat kunnu tygum klaga um

Umboðsmaðurin hevur eftirlit við allari fyrisitingini undir heimastýrinum, tvs. bæði lands-, kommunalu og interkommunalu myndugleikunum.

Umboðsmaðurin kann viðgera klagur um avgerðir hjá myndugleikunum, eins og viðferð teirra av borgarum og málum.

Tygum kunnu t.d. klaga um eina noktan av einari umsókn, um tann valda viðgerðarháttin, um ta tíðina, sum hetta hevur tikið og / ella framferðarháttin hjá embætisfólkunum.

Umboðsmaðurin hevur eftirlit við, at myndugleikarnir ikki gera mistøk ella vanrøkja skyldur sínar, og at almenna umsitingin ikki fremur órætt móti einstaka borgaranum.

Dómstólarnir, Løgtingið, feløg og privatir persónar eru ikki almennir fyrisitingarmyndugleikar. Tí kann umboðsmaðurin ikki viðgera klagur um hesi. Donsku myndugleikarnir,

sum t.d. løgreglan, hoyra ikki undir heimastýrið. Tí kann umboðsmaðurin heldur ikki viðgera klagur um hesar. Um tygum eru í iva um, hvørt tygum kunnu klaga til umboðsmannin um ein ávísan myndugleika, kunnu tygum altíð spyrja okkum.

Hvussu kunnu tygum klaga

Um tygum ynskja at klaga, skulu tygum skriva til umboðsmannin og greiða frá, **hvønn** og **hvat** tygum ynskja at klaga um. Um tygum hava latið onkran annan klaga tygara vegna, skulu tygum leggja eina undirskrivaða fulltrú við klaguni. Tað lættir um málsviðgerðina, um tygum senda møgulig viðkomandi skjøl (brøv frá tygum, svar frá myndugleikunum o.s.fr.) saman við klaguni. Á hendan hátt fáa tygum eisini ofta skjótari svar, tí umboðsmaðurin vanligi hevur tørv á at síggja hesi skjøl.

Hvat kann umboðsmaðurin gera

Um umboðsmaðurin eftir at hava kannað málið kemur til ta niðurstøðu, at hann gevur viðkomandi viðhald, kann hann finnast at tí myndugleikanum, sum klagan snýr seg um. Umboðsmaðurin kann eisini heita á myndugleikan um at umhugsa málið av nýggjum og taka eina aðra avgerð.

Leggið til merkis, at umboðsmaðurin ikki sjálvur kann broyta eina avgerð. Uppgávan hjá umboðsmanninum er sostatt at greiða myndugleikanum frá, at hesin eftir hansara fatan hevur gjørt eitt mistak.

Í hesum sambandi skulu tygum hava í huga, at umboðsmaðurin hevur avmarkaðar móguleikar fyri at taka støðu til avgerðir, ið eru grundaðar á reinar metingar ella avgerðir, har tað krevst ein serligur førleiki (t.d. læknaligur).

Hvat hendir, tá umboðsmaðurin fær eina klagu

Umboðsmaðurin hevur 3 móguleikar at svara eini klagu:

1. Klagan verður kannað nærri.
2. Klagan verður avvíst, tí at umboðsmaðurin ikki kann viðgera hana.
3. Umboðsmaðurin velur ikki at kannað málið.

1. Klagan verður kannað nærri.

Heldur umboðsmaðurin, at ein kлага skal kannast nærri, sendir hann hana til viðkomandi myndugleika og biður um eina viðmerking. Samstundis biður hann eisini um at læna mógulig skjøl í málinum. Viðmerkingin frá myndugleikanum verður vanligar send viðkomandi, sum fær móguleika at gera sínar viðmerkingar.

Hann, ið hevur klagað, verður vanligar kunnaður um gongdina í málinum.

Tá myndugleikin og viðkomandi hava gjørt sínar viðmerkingar til málið, er hetta vanligar klárt til endaligu niðurstøðu umboðsmansins. Alt eftir, hvussu nógv mál eru til viðgerðar hjá umboðsmanninum samstundis, og hvussu skjótt myndugleikarnir svara umboðsmanninum, mugu tygum rokna við, at tað kann ganga umleið eitt hálv ár, áðrenn málið er liðugt viðgjørt.

2. Klagan verður avvíst.

Løgtingið hevur í umboðsmanslógini (lóg nr. 60 frá 10. mai 2000) sett mark fyri, nær umboðsmaðurin kann viðgera eina klagu:

„Klaga um avgerðir, ið móguligar hægri umsitingarmyndugleiki kann broyta, kann ikki sendast umboðsmanninum, fyrr enn viðkomandi hægri myndugleiki hevur tikið avgerð í málinum...“ (§ 6, stk. 3)

Um tað er móguligt at kæra eina avgerð til ein annan fyrisitingarmyndugleika, skal hetta sostatt verða roynt, áðrenn umboðsmaðurin kann viðgera málið. Avgerðir, sum verða fráboðaðar skrivliga, skulu geva eina vegleiðing um móguligar kærsmóguleikar, áðrenn farast kann til umboðsmannin. Eru tygum í iva, kunnu tygum vanda tygum til myndugleikan, sum hevur tikið avgerðina, ella móguliga til skrivstovuna hjá umboðsmanninum.

„...Klagan skal vera umboðsmanninum í hendi í seinasta lagi eitt ár eftir, at tey viðurskifti, ið klagað verður um, áttu sær stað.“ (§ 6, stk. 2)

Orðingin „viðurskifti“ fevnir um alt, sum klagast kann um til umboðsmannin, t.d. viðgerðina av einum máli, málsviðgerðartíðina, avgerðina í málinum, atburðin o.s.fr. Kлага tygum um eina avgerð, skal hendan sostatt verða tikin innanfyri tað seinasta árið.

Inniheldur klagan til umboðsmannin viðurskifti, sum myndugleikin ikki áður hevur tikið støðu til, sendir umboðsmaðurin næstan altíð klaguna víðari til myndugleikan og biður hendan taka støðu til hesi viðurskiftini. Samstundis verður viðkomandi kunnaður um hetta, og biðin um at bíða við at kлага til umboðsmannin, til myndugleikin hevur tikið støðu í málinum. Kemur eingin nýggj kлага, ger umboðsmaðurin ikki meira við málið.

3. Umboðsmaðurin velur ikki at kanna málið.

Í umboðsmanslógini stendur:
„Umboðsmaðurin tekur støðu til, um grundarlag er fyri víðari kanningum í máli, ið klagað verður um.“ (§ 6, stk. 4)

Umboðsmaðurin hevur sostatt ikki skyldu til at taka allar klagur upp til viðgerðar. Hann kann nokta at viðgera

klaguna sum heild ella bert at viðgera ávís viðurskifti í hesari.

Umboðsmaðurin kannar altíð eina klagu gjølla, áðrenn hann tekur avgerð um at avvís hana. Í tilfikum metingum verður vanligu hugt at, um tað eru útlit fyri, at umboðsmaðurin kann hjálpa viðkomandi.

Ofta skrivar ella ringir umboðsmaðurin til viðkomandi ella til myndugleikan, fyri at hava eitt trygt grundarlag fyri avgerð síni. T.d. kann hann biðja um skjøluni í málinum.

Ein avvísing av at viðgera eina klagu kann sostatt vera úrslitið av einari víðfevndari málsviðgerð hjá umboðsmanninum.

Umboðsmaðurin kann sjálvur taka eitt mál til viðgerðar

Umboðsmaðurin kann eisini kanna eitt mál, uttan at tað finst nøkur kлага hesum viðvíkjandi. Umrøða í fjølmiðlunum kann t.d. hava við sær, at umboðsmaðurin gerst varur við eitt mál, sum hann ynskir at kanna nærri. Onkuntíð kunnu klagur vera orsök til, at umboðsmaðurin fer at kanna viðurskifti, sum tað ikki er klagað um.

Umboðsmaðurin kann sambært §§ 6, stk. 5 og 8, stk. 3 kanna stovnar og tænaustøð v.m., ið hoyra til virkisøki hansara.

Um umboðsmannin og embætið

Løgtingið velur fimta hvørt ár ein Løgtingsins umboðsmann. Hevur Løgtingið ikki longur álit á umboðsmanninum kunnu 2/3 av limunum loysa hann úr starvi.

Umboðsmaðurin setir og loysir úr starvi starvsfólk síni.

Tygum kunnu ringja á tlf. 35 85 00, skriva teldupost til lum@lum.fo ella venda tygum til skrivstovuna undir Bryggjubakka 11, Tórshavn, um tygum hava spurningar.

Skjal 3

Kunngerð nr. 6 frá 16. januar 1992 um ST-samtykt frá 20. november 1989 um rættindi barnsins 1)

Kunngerð nr. 6 frá 16.01.1992

- KAPITTUL I
- KAPITTUL II
- KAPITTUL III

Nr. 6 16. januar 1992

Sambært kongligari embætisavgerð frá 5. juli 1991, og eftir at Fólkatingið tann 31. mai 1991 hefur boðað frá sínum samtykki til tess, hefur Danmark staðfest ein sáttmála um rættindi barnsins, og varð hann samtyktur á aðalfundi Sameindu tjóða tann 20. november 1989.

Sáttmálin hefur hetta orðaljóð (tann arábiski, kinverski, russiski og spanski teksturin er lagdur burturúr her):

INNGANGUR

Tey lond, ið eru partur av hesum sáttmála, sum

eru av teirri áskoðan – samsvarandi teimum meginreglum, sum eru kunngjørðar í sáttmála Sameindu tjóða – at viðurkenna íborna virðileika menniskjans, og at javnsettu og ómissandi rættindini hjá allari mannaættini

eru grundarlagið undir frælsi, rættvísi og friði í heiminum,

geva gætur, at øll fólk í Sameindu tjóðum í sáttmálanum hava váttað sitt álit á støðislig mannaættindi og á persónliga virðileika og virði menniskjans og hava avgjørt at virka fyri samfelagsligum framstigum og betri lívskorum í størri frælsi,

viðurkenna, at Sameindu tjóðir í heimsyvirlýsingini um mannaættindi (aðalfundarsamtykt 217A (III)) og í altjóða sáttmálanum um mannaættindi (aðalfundarsamtykt 2200A (XXI), fylgiskjal) hava kunngjørt og eru komnar ásamt um, at ein og hvør hefur rætt til øll tey rættindi og tað frælsi, sum eru umrødd harí, uttan at mimumur á nakran hátt verður gjørdur, m.a. orsakað av ættarslag, húðarliti, kyni, máli, átrúnaði, politiskari ella aðrari sannføring, tjóðaruppruna ella samfelagsligum uppruna, ognarviðurskiftum, burði ella aðrari støðu,

leggja sær í geyma, at Sameindu tjóðir í heimsyvirlýsingini um mannaættindi hava kunngjørt, at børn hava rætt til serliga umsorgan og stuðul,

eru sannførd um, at húskið sum tann støðisliga eindin í samfelagnum

og natúrligur karmur um vøkstur og trivnað hjá øllum húsfólkunum og serstakliga børnunum eigur at fáa neyðuga vernd og hjálp, soleiðis at tað til fulnar er ført fyri at átaka sær sínar skyldur í samfelagnum,

viðurkenna, at fyri at persónmenska barnsins skal kunna mennast fult og heilskapað, eigur tað at vaksa upp saman við næstingum sínum, í einum anda av gleði, kærleika og sátt og semju,

eru av teirri áskoðan, at barnið til fulnar eigur at búgvast til at liva sítt egna lív í samfelagnum og alast upp í tí hugsjónaranda, sum er kunngjørdur í sáttmála Sameindu tjóða og serstakliga í einum anda av friði, virðileika, tolsemi, frælsi, líkleika og samanholdi,

geva gætur, at tørvurin á at veita barninum serliga umsorgan er vorðin staðfestur í Geneve-sáttmálanum frá 1924 um rættindi barnsins og í yvirlýsingini um rættindi barnsins samtyktari av Sameindu tjóðum í 1959 (aðalfundarsamtykt 1386 (XIV)) og viðurkent í heimsyvirlýsingini um mannarættindi, í altjóða sáttmálanum um borgaralig og politisk rættindi (serliga í grein 23 og 24), í altjóða sáttmálanum um búskapar-, samfelags- og mentanarrættindi (serliga í grein 10) og í viðtøkunum og viðkomandi lögskjølum fyri serfelagskapir og altjóða felagsskapir, sum taka sær av vælferð barna,

geva gætur – sum ásett í yvirlýsing-

ini um rættindi barnsins samtyktari á aðalfundi Sameindu tjóða tann 20. november 1959 – at „barnið, av tí at tað er kropsliga og sálarliga óbúgvíð, hevur tørv á serligari vernd og umsorgan, m.a. nøktandi lögfrøðiligari vernd, bæði fyri og eftir tað er borið í heim“,

leggja sær í geyma ásetingarnar í yvirlýsingini um samfelagsligar og lögfrøðiligar meginreglur um vernd av vælferð barna serliga við atlit at tí at seta til fosturs og ættleiða børn á innlendskum ella altjóða stigi (aðalfundarsamtykt 41/85 frá 3. desember 1986), aðalkrøv í sambandi við lágmarksreglur Sameindu tjóða um rættargang, sum ómyndingar eru partur í (Beijing-reglurnar): (aðalfundarsamtykt 40/33 frá 29. november 1985) og yvirlýsingina um vernd av kvinnum og børnum í neyðstøðum og í vápnaðum ósemjum (aðalfundarsamtykt 3318 (XXIX) frá 14. desember 1975),

viðurkenna, at tað í øllum heimsins londum eru børn, sum liva í serliga truplum korum, og at slík børn hava tørv á, at serligt fyrilit verður havt fyri teimum,

hava hóskandi fyrilit fyri týðninginum, sum arvmentir og mentanarlig virði hjá hvørjum einstøkum fólki hava fyri at verja barnið og tess heilskapaðu menning,

viðurkenna týðningin av altjóða samstarvi fyri at bota um lívskor barna

í öllum londum, serstakliga í menningarlondunum,
eru komin ásamt um tað, ið nevnt er niðanfryri:

KAPITTUL I

Grein 1

Í hesum sáttmála er eitt barn at skilja sum eitt og hvørt menniskja yngri enn 18 ár, uttan so at barnið gerst myndigt fyrr sambært teirri lóg, sum er galdandi fyri barnið.

Grein 2

1. Luttakaralondini skulu virða og tryggja øllum børnum innan løgðomi sítt tey rættindi, sum eru ásett í hesum sáttmála, uttan at gera mismun av nøkrum slag og uttan mun til ættarslag, húðarlit, kyn, mál, átrúnað, politiska ella aðra sannføring, tjóðaruppruna, tjóðfrøðiligan ella samfelagsligan uppruna, ognarviðurskifti, brek, burð ella aðra støðu hjá barni, foreldrum ella verja.

2. Luttakaralondini skulu seta øll hóskaði tiltøk í verk fyri at tryggja, at barnið verður vart fyri øllum sløgum av mismuni ella revsing orsakað av støðu, virksesemi, orðbornum áskoðanum ella átrúnaði foreldra, verja ella næstinga.

Grein 3

1. Í øllum tiltøkum viðvíkjandi børnum, sama um tey verða framd av almennum ella privatum stovnum fyri samfelags-

liga vælferð, dómstólum, fyrisitingarmyndugleikum ella lóggávustovnum, skal barnsins tørvur setast fremst.

2. Luttakaralondini átaka sær at tryggja barninum ta vernd og umsorgan, sum er neyðug fyri barnsins trivnað við fyriliti fyri teimum rættindum og skyldum, sum galda fyri foreldur ella verja barnsins ella onnur, ið hava lögfrøðiliga ábyrgd av barninum, og skulu við tí í huga seta í verk øll hóskaði lóggávulig og fyrisitingarlig tiltøk.

3. Luttakaralondini skulu tryggja, at stovnar og tænastr, ið hava ábyrgd av at hava umsorgan fyri ella skulu verja børnini, eru í samsvari við tey aðalkrøv, sum skikkaðir myndugleikar hava ásett, serstakliga við atliti at trygd, heilsu, starvsfólkatali og starvsfólkaferleika og harumframt serkønari umsjón.

Grein 4

Luttakaralondini skulu seta í gildi alla hóskaði lóggávu og harumframt fyrisitingarlig og onnur tiltøk fyri at seta í verk tey rættindi, sum eru viðurkend í hesum sáttmála. Í sambandi við fíggjarlig, samfelagslig og mentanarlig rættindi skulu luttakaralondini seta í verk slík tiltøk, í størstan møguligan mun innan fyri teir ferleikar og ta orku, sum eru tøk, og, har ið tørvur er á tí, innan fyri karmarnar á altjóða samstarvi.

Grein 5

Luttakaralondini skulu virða for-

eldranna ábyrgd, rættindi og skyldur, ella, har ið tað er galdandi, samsvarandi ábyrgd, rættindi og skyldur hjá skyldfólkum barnsins ella samfelagnum treytað av siðvenju á staðnum, og harumframt verjum ella øðrum við lögfrøðiligari ábyrgd av barninum, fyri at veita barninum nøktandi leiðbeining og stuðul til at útinna tey rættindi, ið eru viðurkend í hesum sáttmála, og skal tað gerast á ein hátt, ið er í samsvari við støðugu menningina av førleikum barnsins.

Grein 6

1. Luttakaralondini viðurkenna, at øll børn hava ein natúrligan rætt til lívið.

2. Luttakaralondini skulu í størstan møguligan mun tryggja, at barnið livir og mennist.

Grein 7

1. Barnið skal skrásetast beint eftir, at tað er borið í heim, og tað skal frá føðing hava rætt til eitt navn, rætt til at eiga ríkisborgaraskap og, í tann mun tað ber til, rætt til at kenna foreldrini og verða ansað av teimum.

2. Luttakaralondini skulu tryggja, at hesi rættindi verða framd í samsvari við tjóðarlóggávu sína og skyldur sínar sambært teimum altjóða løgskjølum á hesum øki, ið eru viðkomandi, serstakliga um barnið annars hevði verið ríkisleyst.

Grein 8

1. Luttakaralondini átaka sær at virða

rætt barnsins til at varðveita sín samleika, m.a. ríkisborgaraskap, navn og familjuviðurskifti, eins og viðurkent er av lógini og uttan ólógliga uppiblanding.

2. Verður ein partur ella allur samleikin ólógliga tikin frá einum barni, skulu luttakaralondini veita nøktandi stuðul og vernd fyri at endurstovna barnsins samleika sum skjótast.

Grein 9

1. Luttakaralondini skulu tryggja, at barnið ikki verður umsorganaryvirtikið móti foreldranna vilja, uttan tá ið skikkaðir myndugleikar, hvørs avgerðir kunnu roynast av hægri myndugleika, í samsvari við galdandi lógir og siðvenju avgera, at tað er neyðugt fyri at verja barnsins tørv. Ein slík avgerð kann vera neyðug í serstøkum førum, t.d. um foreldrini eru misnýtarar ella barnið verður vanrøkt, ella um foreldrini bígva hvørt sær, og støða skal takast til, hvar ið barnið skal hava bústað.

2. Í viðgerðini av øllum málum sambært stk. 1 skulu allir áhugapartar fáa høvi til at taka lut í málsviðgerðini og leggja fram síni sjónarmið.

3. Luttakaralondini skulu virða rættin hjá barni, ið ikki fær verið hjá øðrum av foreldrunum ella báðum foreldrum, tí tað er umsorganaryvirtikið, at varðveita støðugt persónligt og beinleiðis samband við bæði foreldrini, uttan tá ið hetta er í andsøgn við barnsins tørv.

4. Har tað, at barn er umsorganaryvirtikið, er ein avleiðing av eini gerð, sum

er sett í verk av einum luttakaralandi, sum t.d. varðhald, fongsling, útvising, útleigd ella andlát (m.a. andlát av eini og hvørjari orsök, meðan persónurin er í varðhaldi landsins) av øðrum ella báðum foreldrum ella av barninum, skal luttakaralandið eftir áheitan geva foreldrunum, barninum ella um neyðugt einum øðrum næstingi tær upplýsingar, sum eru av týðningi, um, hvar tann ella teir næstingar, sum eru burturstaddir, eru, uttan so at tað kann skaða barnsins vælferð at lata hesar upplýsingar frá sær. Luttakaralandini skulu harumframt tryggja, at tað ikki í sjálvum sær hevur við sær skaðiligar fylgjur fyri umrødda persón ella umrøddu persónar at seta fram eina slíka áheitan.

Grein 10

1. Í samsvari við skyldurnar hjá luttakaralandunum sambært grein 9, stk. 1 skulu umsóknir frá einum barni ella foreldrunum um at ferðast inn í ella fara úr einum luttakaralandi við atliti at familjuseining viðgerast av luttakaralandunum á ein hátt, ið er jaligur, menniskjansligur og skjótur. Luttakaralandini skulu harumframt tryggja, at tað ikki hevur neiligar avleiðingar fyri umsókjara og teirra næstingar at lata eina slíka umsókn inn.

2. Eitt barn, hvørs foreldur hava fastan bústað hvør í sínum landi, skal hava rætt til, uttan undir serligum umstøðum, at varðveita støðugt persónligt og beinleiðis samband við bæði

foreldrini. Við atliti at hesum og í samsvari við skyldur sínar sambært grein 9, stk. 1 skulu luttakaralandini virða rættin hjá barninum og foreldrunum til at fara av landinum, eisini sínum egna, og at fara heim aftur til land sítt. Rætturin til at fara úr einum landi skal bert avmarkast í tann mun, sum er lógarásett, og sum er neyðugt fyri at verja tjóðartrygdina, alment rættarskil (ordre public), fólkheilsuna ella siðastandin, ella rættindi og frælsi hjá øðrum persónum, og sum er í samsvari við onnur rættindi, sum eru viðurkend í hesum sáttmála.

Grein 11

1. Luttakaralandini skulu seta tiltøk í verk fyri at royna at forða fyri, at børn ólógliga verða flutt í onnur lond og ikki koma heim aftur.

2. Við atliti at hesum skulu luttakaralandini skunda undir, at tvítjóða- og fleirtjóðaavtalur verða gjørdar, ella at tikið verður undir við verandi avtalum.

Grein 12

1. Luttakaralandini skulu tryggja einum barni, sum er ført fyri at orða síni egnu sjónarmið, rættin til frítt at greiða frá hesum sjónarmiðum í øllum viðurskiftum, sum hava samband við barnið; dentur skal leggjast á barnsins sjónarmið í samsvari við aldurin á barninum, og hvussu búgvíð tað er.

2. Við atliti at hesum skal barnið serliga fáa høvi til at koma til orðanna í einari og hvørjari viðgerð av málum

við dóms- ella fyrisingarmyndugleika, sum viðvíkja barninum, annaðhvørt beinleiðis ella gjøgnum eitt umboð ella ein hókandi stovn, og skal tað gerast í samsvari við mannagongdir, sum eru ásettar í tjóðarrætti.

Grein 13

1. Barnið skal hava framsøgufrælsi; hesin rættur fevnir um frælsi til uttan mun til landamørk at leita upp, taka ímóti og lata frá sær upplýsingar og áskoðanir av einum og hvørjum slag, annaðhvørt munnliga, skrivliga ella á prenti sum list ella á ein og hvønn annan hátt, sum barnið velur.

2. Rætturin til at útinna henda rætt kann avmarkast, men bert sambært lógini, og har tað er neyðugt:

(a) við virðing fyri rættindum ella umdømi hjá øðrum; ella

(b) til at verja tjóðartrygdina, alment rættarskil (ordre public), fólkaheilsu ella siðastand.

Grein 14

1. Luttakaralondini skulu virða barnsins rætt til hugsanar-, samvitsku- og trúarfrælsi.

2. Luttakaralondini skulu virða rættindi og skyldur hjá foreldrum, og um tað er galdandi, verjum, til at á ein hátt, sum svarar til stóðugu menningina av førleikum barnsins, at geva barninum leiðreglur um at útinna sín rætt.

3. Bert slíkar avmarkingar, sum eru lógarásettar, kunnu setast til frælsi til

at virka og liva sambært síni trúgv ella sannføring, og sum eru neyðugar fyri at verja almennu trygdina, skil, fólkaheilsuna, siðastandin ella stóðislig rættindi og frælsi hjá øðrum.

Grein 15

1. Luttakaralondini viðurkenna barnsins rætt til felagsfrælsi og frælsi tess til at taka lut í friðarligum savningum.

2. Aðrar avmarkingar mugu ikki setast til tað at útinna hesi rættindi enn tær, sum eru lógarásettar, og sum eru neyðugar í einum fólkaræðissamfelag fyri at virða tjóðartrygdina ella almennu trygdina, alment rættarskil (ordre public), fyri at verja fólkaheilsuna ella siðastandin ella fyri at verja rættindi og frælsi hjá øðrum.

Grein 16

1. Einku barn eigur at verða fyri tilvildarligari ella ólógligari uppílegging í síni persónligu viðurskifti, heimalív, heim ella brævaskifti, ei heldur fyri æruskemd ella útspilling.

2. Barnið hevur rætt til lógarvernd fyri slíkari uppílegging ella ágangi.

Grein 17

Luttakaralondini viðurkenna týðningarmikla leiklutin hjá fjølmiðlunum og skulu tryggja, at barnið hevur atgongd at kunning og tilfari frá ymsum innlendskum og altjóða keldum, serstakliga teimum, sum hava til endamáls at styrkja barnsins sosialu, andligu og

siðalagsligu vælferð og kropsligu og sálarligu heilsu. Við tí í huga skulu luttakaralondini:

(a) eggja fjølmiðlunum til at breiða út kunning og tilfar, sum hevur sosialt og mentanarligt virði fyri barnið og er í samsvari við andan í grein 29;

(b) eggja til altjóða samstarv um at framleiða og veita hvør øðrum slíka kunning og slíkt tilfar frá ymsum mentanarligum, innlendskum og altjóða keldum og breiða tað út;

(c) eggja til at framleiða og at breiða út barnabøkur;

(d) eggja fjølmiðlunum til at hava serligt fyrilit fyri málsliga tørvinum hjá børnum, sum eru partur av einum minniluta ella upprunafólki;

(e) eggja til at menna hóskaði leiðreglur um at verja barnið fyri upplýsingum og tilfari, sum skaðar barnsins vælferð, sbr. ásetingarnar í grein 13 og 18.

Grein 18

1. Luttakaralondini skulu leggja seg eftir at tryggja, at meginreglan um, at bæði foreldur hava felags ábyrgd av uppaling og menning barnsins, verður viðurkend. Foreldrini, ella møguliga verjin, hava høvuðsábyrgdina av uppaling og menning barnsins. Tey skulu seta tørv barnsins fremst.

2. Fyri at tryggja og fremja tey rættindi, sum eru umrødd í hesum sáttmála, skulu luttakaralondini veita foreldrum og verjum nøktandi stuðul,

tá ið tey útinna sínar skyldur sum barnauppalarar og skulu tryggja, at stovnar, skipanir og tænastræviingar til barnaumsorgan verða ment.

3. Luttakaralondini skulu seta øll hóskaði tiltøk í verk fyri at tryggja, at børn hjá foreldrum, ið arbeiða, hava rætt til at fáa gagn av teimum umsorganartiløkum fyri børn, sum tey hava rætt til.

Grein 19

1. Luttakaralondini skulu seta í verk øll hóskaði lóggávulig, fyrisingarlig, samfelagslig og útbúgvingarlig tiltøk til at verja barnið fyri øllum sløgum av kropsligum ella sálarligum ágangi, skaða ella misnýtslu, vanrøkt ella vanrøknari viðferð, harðskapi ella úrnýtslu, m.a. kynsligari misnýtslu, meðan foreldrini, verjin ella onnur hava barnið undir hond.

2. Slík verndartiløk eiga í hóskaði mun at fevna um munagóðar leiðreglur, eins væl og um at búgva til virkisætlanir, sum kunnu veita tann neyðuga stuðulin til barnið og til teirra, sum hava barnið undir hond, sum til onnur sløg av fyrirbyrgingum og eyðmerkingum, fráboðanum, tilvísingum, kanningum, viðgerðum og framhaldsviðgerðum av tilburðum av harðskapi ímóti børnum, sum greitt er frá omanfyri og um neyðugt til rættarsókn.

Grein 20

1. Eitt barn, sum fryibils ella støðugt

ikki fær verið heima saman við næstingum sínum ella av tí, at tað er best fyri barnið sjálvt, ikki fær loyvi at verða verandi heima, hevur rætt til serliga vernd og stuðul frá landsins myndugleikum.

2. Luttakaralondini skulu í samsvari við tjóðarrætt sín tryggja slíkum barni aðra umsorgan.

3. Slík umsorgan kann m.a. fevna um at seta barn til fosturs, Kafalah eftir islamiskari lóg, ættleiðing ella um neyðugt at seta barn á hóskandi stovn fyri børn. Tá ið mett verður um møguligar loysnir, skal havast hóskandi fyrilit fyri, at ynskiligt er, at samanhang er í uppvøkstri barnsins og fyri tjóðfrøðiliga, átrúnaðarlaga, mentanarlaga og málsliga bakstøði barnsins.

Grein 21

Tey luttakaralond, sum viðurkenna og/ella loyva ættleiðing, skulu tryggja, at tørvur barnsins hevur altavgerandi týðning og skulu:

(a) tryggja, at ættleiðingin av barninum bert kann verða góðkend av skikkaðum myndugleikum, sum í samsvari við galdandi rætt og siðvenju og við støði í øllum viðkomandi og álitandi upplýsingum gera av, at ættleiðing er loyvilig við atliti at støðu barnsins viðvíkjandi foreldrum, avvarðandi og verjum, og at, um neyðugt, onnur, sum verða ávirkað av ættleiðingini, hava boðað frá, at tey geva kunnað samtykki

til ættleiðingina grundað á neyðugu ráðgevingina;

(b) viðurkenna, at altjóða ættleiðing kann verða fatað sum ein annar háttur at taka sær av einum barni, um barnið ikki kann setast til fosturs ella kann verða ættleitt, ella tað ikki ber til at taka sær av barninum á annan nøktandi hátt í heimlandi tess;

(c) tryggja, at umrødda barn í sambandi við altjóða ættleiðing verður vart eftir reglum, ið svara til tær, sum eru galdandi í sambandi við innlenska ættleiðing;

(d) um tað snýr seg um altjóða ættleiðing, seta hóskandi tiltøk í verk fyri at tryggja, at ættleiðingin ikki hevur við sær óhøviligan fíggarligan vinning fyri tey, sum hava verið við til at fáa ættleiðingina í lag;

(e) fremja, har ið tað er hóskiligt, endamálini við hesi grein við at gera tvítjóða- ella fleirtjóðaskipanir ella -avtalur og innan fyri hesar karmar miða ímóti at tryggja, at tað at ættleiða barn til annað land fer fram gjøgnum ábyrgdarfullar myndugleikar ella stovnar.

Grein 22

1. Luttakaralondini skulu seta hóskandi tiltøk í verk til at tryggja, at eitt barn, sum søkir um flóttafólkastøðu, ella sum verður mett sum flóttafólk í samsvari við galdandi altjóðarrætt ella tjóðarrætt og siðvenju, sama um barnið

kemur einsamalt ella er saman við foreldrunum ella öðrum, fær hókandi vernd og menniskjansligan stuðul og fær tey rættindi, sum eru ásett í hesum sáttmála og í öðrum altjóða lögskjølum, ið snúgva seg um mannarættindi ella menniskjanslig viðurskipti, sum hetta sama land er partur av.

2. Við hesum máli skulu luttakaralondini í tann mun, sum tey meta er hókandi, samstarva um eina og hvørja roynd, ið er framd av Sameindu tjóðum og öðrum ábyrgum millumtjóðafelagsskapum ella privat-um felagsskapum, sum samstarva við Sameindu tjóðir, fyri at verja og stuðla einum slíkum barni og fyri at finna foreldrini ella aðrar næstingar at einum og hvørjum barni, sum er flóttafólk, við tí endamáli at fáa til vegar tær upplýsingar, sum eru neyðugar, fyri at barnið skal kunna sameinast aftur við næstingar sínar. Um so er, at hvørgin av foreldrunum og eingir aðrir næstingar kunnu finnast, skal barnið fáa somu vernd sum eitt og hvørt annað barn, sum varandi ella í eitt tíðarskeið ikki fær verið heima hjá næstingum sínum uttan mun til orsökina, í samsvari við henda sáttmála.

Grein 23

1. Luttakaralondini viðurkenna, at eitt barn, ið ber sálarligt ella kropsligt brek, eigur at hava eitt ríkt og virðiligt lív í korum, sum tryggja virðileika, stimbra

sjálvsálitið og gera sítt til, at barnið kann taka virknan lut í samfelagslívinum.

2. Luttakaralondini viðurkenna rættin hjá barni, ið ber brek, til serliga umsorgan og skal innan fyri karmarnar av tí orku, sum er til taks, arbeiða fyri at tryggja tí barninum, ið hevur rættin, og teimum, sum hava ábyrgd av barnsins umsorgan, tann stuðul, sum søkt verður um, og sum er rímiligur við atlit at støðu barnsins og umstøðunum hjá foreldrunum ella öðrum, sum ansa barninum.

3. Í ásannanina av at eitt barn, ið ber brek, hevur serstakan tørv, skal stuðul, sum verður veittur sambært stk. 2, vera ókeypiss, tá ið tað er gjørligt, við tað at fyrilit verður havt fyri fíggjarligu orku foreldranna ella fíggjarligu orkuni hjá öðrum, ið ansa barninum, og skal hann evnast soleiðis til, at hann tryggjar, at barnið, ið ber brek, til fulnar hevur atgongd at og tekur ímóti frálæru, útbúgving, heilsurøkt, endurbúgving, fyrireiking til arbeidslívið og móguleikum fyri frítíðarítrivi, alt á ein hátt, sum í best móguligan mun gagnar barnsins sosialu tillaging og persónligu menning, m.a. barnsins mentanarligu og andligu menning.

4. Luttakaralondini skulu sambært andanum í altjóða samstarvi leggja seg eftir at veita hvørt öðrum nøktandi kunning um fyribygjandi heilsurøkt og um læknafrøðiliga, sálarfrøðiliga og virkisliga viðgerð av børnum, ið

bera brek, m.a. at breiða út og geva atgongd at upplýsingum um slög av endurbúgving, frálæru og yrkisleiðbeining, so luttakaralondini fáa høvi til at bota um sínar førleikar og sín kunneleika og til at økja um royndir sínar á hesum økjum. Hesum viðvíkjandi skal serligt fyrilit havast fyrri tørvinum hjá menningarlondunum.

Grein 24

1. Luttakaralondini viðurkenna barnsins rætt til best møguliga heilsustøðu, hava rætt til at fáa sjúkuviðgerð og til at fáa heilsubót. Luttakandi lond skulu miða ímóti at tryggja, at rætturin til at fáa slíka viðgerð og røkt ikki verður tikin frá nøkrum barni.

2. Luttakaralondini skulu virka fyrri, at hesin rættur verður framdur til fulnar og serstakliga fyrri at seta hósakandi tiltøk í verk fyrri:

(a) at minka um pinkubarna- og barnadeyða;

(b) at tryggja, at neyðugur læknaligur stuðul og heilsurøkt verða veitt øllum børnum við serligum denti á at menna ta primeru heilsutænastuna;

(c) at royna at tálma sjúku og føðslutroti, m.a. innan fyrri karmarnar av heilsutænastuni, eitt nú við at nýta lættliga atkomuliga tøkni og við at veita nóg stórar nøgdir av føðsluríkum mati og reinum drekkivatni við fyriliti fyrri teimum vandum og váðum, sum hava samband við umhvørvisdálking;

(d) at tryggja kvinnum nøktandi barnakonu- og barnsurøkt;

(e) at tryggja, at allir bólkar í samfelagnum, serstakliga foreldur og børn, fáa kunning um og kunnu fáa frálæru í og verða stuðlað til at nýta støðisliga vitan um barnaheilsu og -føðslu, fyrirminirnar við bróstageving, heilsufrøði og reinføri og at fyrirbyrgja óhappi;

(f) at menna fyrirbyrgjandi heilsurøkt, ráðgeving til foreldur, og harumframt frálæru og stuðul í sambandi við barnaavmarking.

3. Luttakaralondini skulu seta øll munadygg og hósakandi tiltøk í verk fyrri at taka av siðbundnar halgisiðir, sum eru skaðiligir fyrri heilsu barna.

4. Luttakaralondini binda seg til at virka fyrri og eggja til altjóða samstarv fyrri stigvíst at røkka tí máli, at tann rættur, sum er viðurkendur í hesi grein, verður útintur til fulnar. Hesum viðvíkjandi skulu serlig fyrilit havast fyrri tørvinum hjá menningarlondunum.

Grein 25

Luttakaralondini viðurkenna rættin hjá barni, sum av teimum skikkaðu myndugleikunum er vorðið sett heiman fyrri at fáa røkt, vernd ella viðgerð fyrri at bota um kropsligu ella sálarligu heilsuna, til við millumbilum at fáa eina meting av tí viðgerð, sum barnið fær, og allar aðrar umstøður viðvíkjandi tí, at tað er sett heiman.

Grein 26

1. Luttakaralondini skulu viðurkenna rættin hjá öllum börnum til at njóta sosiala trygd, m.a. almannatrygd, og skal gera neyðug tiltök fyri óskert at rökka hesum rætti í samsvari við tjóðarrætt.

2. Stuðul eigur at verða veittur, tá ið tað verður mett at vera hóskiligt, og skal tað gerast við fyriliti fyri figgjarligu umstøðunum og øðrum umstøðum hjá barninum og teimum, sum hava ábyrgdina av at upphalda barninum, og fyri øllum øðrum viðurskiftum, ið hava týðning, tá ið barnið søkir um almannahjálp ella søkt verður vegna barnið.

Grein 27

1. Luttakaralondini viðurkenna rættin hjá öllum börnum til tey lívskor, sum eru neyðug fyri barnsins kropsligu, sálarligu, andligu, siðalagsligu og sosialu menning.

2. Foreldrini ella onnur við ábyrgd av barninum hava høvuðsábyrgd av eftir førimuni og figgjarorku at tryggja tey lívskor, sum eru neyðug fyri menning barnsins.

3. Luttakaralondini skulu í samsvari við landsins viðurskifti og eftir førleika og figgjarorku gera hóskandi tiltök fyri at stuðla foreldrum og øðrum við ábyrgd av barninum við at seta í verk henda rætt og skulu, um tørvur er, veita hjálpartól og evna til stuðuls-

ætlanir, serstakliga viðvíkjandi kosti, klædnabúna og bústaði.

4. Luttakaralondini skulu gera øll hóskandi tiltök fyri tryggja, at upphaldsþeningur verður kravdur inn til barnið frá foreldrunum ella øðrum við figgjarligari ábyrgd av barninum, bæði í luttakaralandinum og í útlondum. Serstakliga um tann, sum hevur figgjarligu ábyrgdina av barninum, er búsettur í øðrum landi enn barnið, skulu luttakaralondini taka undir við altjóðaavtalum ella við, at slíkar avtalur verða gjørdar og harumframt fáa aðrar hóskandi skipanir í lag.

Grein 28

1. Luttakaralondini viðurkenna barnsins rætt til útbúgving, og fyri stigvíst at rökka hesum rætti og við støði í meginregluni um javnstøðu skulu tey serstakliga:

(a) gera barnaskúlafrálæru kravda og atkomuliga ókeypis hjá øllum;

(b) eggja til, at ymsar útbúgvingar verða mentar eftir barnaskúlan, m.a. vanlig og yrkislig útbúgving, og gera tær atkomuligar og møguligar hjá øllum börnum og gera hóskandi tiltök, sum t.d. at skipa ókeypis útbúgving og veita tilboð um figgjarligan stuðul í sambandi við figgjarliga trongd;

(c) skipa tað soleiðis, at tað ber til hjá øllum at fáa hægri útbúgving í samsvari við teirra lærigávur og øllum hóskandi tilboðum;

(d) skipa tað soleiðis, at tað er møgulegt og atkomuligt hjá øllum børnum at fáa lestrarleiðbeining og yrkisleiðbeining;

(e) gera tiltøk fyri at eggja til, at gingið verður regluliga í skúla, og at so fá sum gjørligt falla frá.

2. Luttakaralondini skulu gera hóskaði tiltøk fyri at tryggja, at agin í skúlanum verður stýrdur á ein hátt, sum fer væl um barnsins virðileiki sum menniskja og er í samsvari við henda sáttmála.

3. Luttakaralondini skulu virka fyri og stuðla altjóða samstarvi um útbúgvingsspurningar, serstakliga fyri at vera við til at taka av fákunnu og ólesi allastaðni í heiminum og gera tað lættari at sleppa at vísindaligari og tøkniligari vitan og nútímans frálærhátum. Hesum viðvíkjandi skal serligt fyrilit havast fyri tørvinum hjá menningarlondunum.

Grein 29

1. Luttakaralondini eru samd um, at tað at útbúgva barn skal hava til endamáls at

(a) fullmenna barnsins møguleikar í sambandi við persónmensku, gávur og sárligar og kropsligar førleikar;

(b) menna virðing fyri mannaættindum og støðisligu frælsisættindunum og fyri teimum meginreglum, sum eru festar á blað í sáttmála Sameindu tjóða;

(c) menna virðing fyri foreldrum barnsins, tess egna mentanarliga samleika, máli og virðum, og fyri tjóðarvirðunum í tí landi, har ið barnið býr, og í landinum, haðan barnið upprunaliga stavar og fyri mentanum, sum eru øðrvísi enn egna mentan barnsins;

(d) búgva barnið til eitt ábyrgdarfullt lív í einum fríum samfelag í einum anda av samlag, friði, tolsemi, javnstøðu kynjanna millum og vinalagi millum øll fólk, tjóðfrøðiligar bólkar, tjóðarbólkar og trúarbólkar og fólk, sum hoyra til upprunafólk;

(e) menna virðing fyri natúrliga umhvørvinum.

2. Eingin partur av hesi grein ella av grein 28 eigur at tulkast sum uppílegging í tað frælsið, ið einstaklingar ella felagsskapir hava til at stovna og leiða frálærustovnar. Tó skal til eina og hvørja tíð havast fyrilit fyri teimum meginreglum, sum eru staðfestar í stk. 1 í hesi grein, og harumframt fyri krøvunum um, at útbúgving á slíkum stovnum lýkur tey minstukrøv, ið landið ásetur.

Grein 30

Í londum, har ið tað eru tjóðfrøðiligir, átrúnaðarlígar ella málslígar minnilutar ella fólk, sum hoyra til upprunafólk, skal einum barni, sum hoyrir til ein slíkan minniluta ella eitt slíkt upprunafólk, ikki sýstast rættin til í felagsskapi saman við øðrum úr sínum bólki at útinna

sína egnu mentan, at játta sína trúgv og liva og virka sambært henni ella at nýta sítt egna mál.

Grein 31

1. Luttakaralondini viðurkenna barnsins rætt til hvíld og frítíð, til at spæla og hava frítíðarítriv, sum eru hóskaði fyri aldur barnsins, og til frítt at luttaka í tí mentanarliga og listaliga lívinum.

2. Luttakaralondini skulu virða og stimbra barnsins rætt til at luttaka til fulnar í tí mentanarliga og listaliga lívinum og skulu eggja til, at nøktandi og javnsettir móguleikar eru tøkir í sambandi við mentanarligt, listaligt, frítíðarkent og heilsuþótandi virksemlu.

Grein 32

1. Luttakaralondini viðurkenna barnsins rætt til at verða vart fyri at verða úrnýtt fíggarliga og fyri at skula gera arbeiði, sum kann vera vandamikið, kann órógvá útbúgving barnsins, ella kann skaða heilsu barnsins ella kropsligu, sálarligu, andligu, siðalagsligu ella sosialu menning barnsins.

2. Luttakaralondini skulu gera lóg-gávulig, fyrisingarlig, samfelagslig og útbúgvingarlig tiltøk fyri at tryggja, at henda grein verður sett í verk. Við hesum í hyggju og við fyriliti fyri viðkomandi ásetingum í øðrum altjóða lógskjølum, skulu luttakaralondini serstakliga:

(a) áseta ein lágmarksaldur ella

ymsar lágmarksaldrar fyri, nær einum er loyvt at arbeiða;

(b) áseta hóskaði reglur um arbeiðstíðir og arbeiðskor, og

(c) áseta hóskaði revsing ella onnur revsiltøk fyri at tryggja, at henda grein verður hildin á fullgóðan hátt.

Grein 33

Luttakaralondini skulu seta øll hóskaði tiltøk í verk, m.a. lóg-gávulig, fyrisingarlig, samfelagslig og útbúgvingarlig tiltøk fyri at verja børn fyri ólógligari nýtslu av rúsevnum og psykotropum evnum, eins og allýst er í altjóða sáttmálum, sum snúgvá seg um hetta, og til at fyribyrgja, at børn verða nýtt í sambandi við, at slík evni verða framleidd ólógliga og keypt og seld.

Grein 34

Luttakaralondini átaka sær at verja barnið fyri øllum sløgum av kynsligari úrnýtslu og kynsligari misnýtslu. Við atliti at hesum skulu luttakaralondini serstakliga seta í verk øll hóskaði innlendsk, tvítjóða- og fleirtjóðatiltøk fyri at forða fyri:

(a) at eitt barn verður lokkað ella noytt til at taka lut í nøkrum slag av ólógligum kynsligum virksemlu;

(b) at børn verða úrnýtt til prostitútióon ella onnur sløg av ólógligum kynsligum virksemlu;

(c) at børn verða úrnýtt í pornografiskum framførslum og tilfari.

Grein 35

Luttakaralondini skulu seta í verk øll hós-kandi innlendsk, tvítjóða- og fleirtjóðatiltøk fyri at fyrirbygja, at børn verða flutt burtur, keypt ella seld til nakað endamál ella á nakran hátt.

Grein 36

Luttakaralondini skulu verja barnið fyri øllum øðrum sløgum av úrnýtlu, sum á nakran hátt kann skaða barnið.

Grein 37

Luttakaralondini skulu tryggja, at:

(a) einki barn verður fyri pínig ella aðrari harðrendari, ómenniskjansligari ella niðrandi viðferð ella revsing. Fólkið eru yngri enn 18 ár, skulu ikki kunna dømast til deyða ella fáa lívstíðardóm uttan móguleika fyri at verða latin leys;

(b) frælsið má ikki verða tikið frá nøkrum barni ólógliga ella tilvildarliga. Handtøka, varðhald ella fongsling av einum barni skal vera í samsvari við lóggávuna og kann bert nýtast sum neyðloysn og í stytst hós-kandi tíðarskeið;

(c) tað barn, sum frælsið er tikið frá, eigur at verða viðfarið menniskjansliga og við virðing fyri natúrliga virðileika menniskjans og á ein hátt, sum hevur fyrilit fyri teirra aldursliga tørvi. Serstakliga skal tað barn, sum frælsið er tikið frá, og vaksni haldast hvør sær, uttan so at tað ikki verður mett at vera til gagns fyri tørvi barnsins, at tað verður hildið frá teimum vaksnu, og skal hava

rætt til at varðveita sambandið við sínar næstingar við brævaskifti og vitjan, undantikið undir serligum umstøðum;

(d) tað barn, sum frælsið er tikið frá, hevur rætt til skjóta atgongd at lögfrøðiligari og aðrari hós-kandi hjálp og harumframt rætt til at royna frælsistøkuna við ein dómstól ella annan skikkaðan, óheftan og óvildarligan myndugleika og til, at eitt slíkt mál fær eina skjóta avgerð.

Grein 38

1. Luttakaralondini átaka sær at virða og tryggja, at tær ásetingar í altjóða menniskjansligum rætti, sum eru galdandi fyri tey í vápnaðum ósemjum, og sum eru av týðningi fyri barnið, verða virdar.

2. Luttakaralondini skulu seta øll gjørlig tiltøk í verk fyri at tryggja, at persónar yngri enn 15 ár ikki taka beinleiðis lut í figgindaskapi.

3. Luttakaralondini skulu lata vera við at kalla nakran inn til hertænastu, sum ikki er fyltur 15 ár, í teirra vápnaðu herlið. Í sambandi við innkalling millum fólk, sum eru fylt 15 ár, men ikki 18 ár, skulu luttakaralondini miða ímóti, at tey elstu verða vald fyrst.

4. Í samsvari við skyldur sínar sam-bært altjóða menniskjansligum rætti til at verja vanliga borgaran í vápnaðum ósemjum skulu luttakaralondini seta í verk øll gjørlig tiltøk fyri at tryggja, at børn, sum eru ávirkað av eini vápnaðari ósemju, verða vard og fáa umsorgan.

Grein 39

Luttakaralondini skulu seta öll hóska-
andi tiltök í verk fyri at skunda undir,
at barn, sum hevur verið fyri vanrøkt,
úrnytslu ella misnytslu, pínung ella á
annan hátt hevur verið fyri harðrendari,
ómenniskjansligari ella niðrandi við-
ferð ella revsing ella vápnaðum ósemj-
um, fær kropsliga og sálarliga heilsu-
bót og kemur aftur á beint. At lekja
og fáa barnið aftur á beint skal fara
fram í einum umhvørvi, sum stimbrar
barnsins heilsu, sjálvsvirðing og virði-
leika.

Grein 40

1. Luttakaralondini viðurkenna, at
eitt barn, sum er fyri illgruna um ella
verður ákært fyri ella er dømt fyri at
hava framt revsiverd viðurskifti, hevur
rætt til at verða viðfarið á ein hátt, sum
stimbrar barnsins ans fyri virðileika
og virði, sum mennir barnsins virðing
fyri mannarættindum og støðisligum
frælsisrættindum hjá øðrum, og sum
hevur fyrilit fyri, hvussu gamalt barnið
er og fyri ynskinum um at stuðla und-
ir, at barnið kemur aftur á beint og
átekur sær ein uppbyggjandi leiklut í
samfelagnum.

2. Við atliti at hesum og við fyriliti
fyri viðkomandi ásetingum í altjóða
løgskjølum skulu luttakaralondini fyrst
og fremst tryggja, at

(a) einki barn skal verða lagt undir
illgruna fyri at hava framt revsiverd
viðurskifti ella verða ákært ella dømt

fyri gerðir ella undanlát, sum ikki vóru
bannað við tjóðarrætt ella altjóðarætt
um tað mundið, tá ið lógin varð brotin;

(b) tað barn, sum er undir illgruna
ella verður ákært fyri at hava framt
revsiverd viðurskifti, verður í minsta
lagi tryggjað:

(i) at verða mett at vera ósekt, til
tað er prógvað sambært lógini, at tað
er sekt;

(ii) at verða kunnað beinanvegin og
beinleiðis um tað, ið ákærurnar fevna
um, um neyðugt gjøgnum foreldur ella
verja, og til at fáa lögfrøðiliga og aðra
hóskandi hjálp til at fyrireika og seta
fram verju sína;

(iii) at fáa málið avgjørt, uttan seink-
an, av einum skikkaðum, óheftum og
óvildarligum myndugleika ella dóms-
valdi eftir einari óheftari dóm sviðgerð
sambært lógini við hjáveru av einum
lögfrøðiligum ella øðrum hóskandi
ráðgeva, uttan so at hetta ikki verður
mett at gagna barnsins tørvi, serliga
tá ið hugsað verður um barnsins
aldur ella støðu, foreldur ella verja
barnsins;

(iv) ikki at verða noytt til at leggja
fram vitnisfrágreiðing ella játta, at
tað er sekt; rætt til at avhoyra ella fáa
vitni avhoyrd, sum vitna ímóti tí, og
til barnsins vegna og á jøvnum føti at
fáa vitni kallað inn og fáa tey avhoyrd;

(v) um mett verður, at barnið hevur
framt revsiverd viðurskifti, at fáa av-
gerðina um tað og hvørt tiltak,
sum er framt sum fylgja av tí, roynt

við ein hægri skikkaðan, óheftan og óvildarligan myndugleika ella dómvald sambært lógini;

(vi) at fáa ókeypis hjálp frá einum tulki, um barnið ikki skilur ella talar málið, ið verður nýtt;

(vii) at fáa persónligu viðurskifti síni virð til fulnar á øllum stigum í máls-gongdini.

3. Luttakaralondini skulu stremba eftir at virka fyri at gera lógir og manna-gongdir og skipa myndugleikar og stovnar, sum serstakliga eru lagað til børn, sum eru undir illgruna, verða ákærd fyri ella verða mett at hava framt revsiverd viðurskifti, m.a. serliga:

(a) at áseta ein lágmarksaldur fyri, hvussu gomul børn skulu vera, innan tey verða mett at vera før fyri at kunna fremja revsiverd viðurskifti,

(b) tiltøk, tá ið tað er hósakiligt og ynskilig, til at taka sær av slíkum børnum uttan at taka til rættarstig, treytað av, at mannarættindi og rættarvernd verða virð til fulnar.

4. Ymisk tiltøk, sum t.d. umsorgan, leiðbeining og umsjón, ráðgeving, royndarleyslating, avtalur um at seta børn til fosturs, frálæra og vinnuvendar útbúgvingarætlanir og aðrir valmøguleikar til at seta barn á stovn, skulu vera tøk fyri at tryggja, at børn verða viðfarin á ein hátt, sum gagnar teirra tørvi og samsvarar hósikandi við teirra persónligu viðurskifti og við brots-verkið.

Grein 41

Einki í hesum sáttmála skal ávirka nakra áseting, sum betur fremur barnsins rættindi, og sum kann vera partur av:

(a) lóggávuni hjá einum luttakara-landi, ella

(b) altjóðarættinum, sum er galdandi fyri landið.

KAPITTUL II

Grein 42

Luttakaralondini binda seg til gjøgnum hósakiligt og virkin tiltøk at gera bæði vaksin og børn kunnug við meginreglurnar og ásetingarnar í sáttmálanum.

Grein 43

1. Viðvíkjandi tí at kanna, hvørji framstig, ið luttakaralondini gera fyri at lúka tær treytir, sum tey hava átikið sær sambært hesum sáttmála, verður ein nevnd skipað at taka sær av rættindum barna, sum skal fremja tær uppgávur, sum eru tilskilaðar niðanfryi.

2. Nevndin skal mannast av tíggu serkønum fólki, ið eru høgt í metum siðalagsliga og hava viðurkendan serkunnleika á tí øki, sum hesin sáttmáli fevnir um. Luttakaralondini velja limirnar í nevndini millum sínar ríkisborgarar, og teir skulu virka í sínum persónliga eginleika, við tað at fyrilit verður havt fyri jøvnum landafrøðiligum býti og teimum rættarskipanum, ið hava størstan týðning.

3. Limirnir í nevdini verða valdir við loyniligari atkvøðugreiðslu við støði í einum yvirliti yvir persónar, sum luttakaralondini tilnevna. Eitt og hvørt luttakaraland kann tilnevna *ein* persón, sum er ríkisborgari í landinum.

4. Fyrsta nevndarval fer fram í seinasta lagi seks mánaðir eftir tann dag, ið hesin sáttmáli kemur í gildi og eftirsíðan annað hvørt ár. Minst fyra mánaðir fyri dagfestingina fyri hvørt val skal aðalskrivari Sameindu tjóða skrivliga heita á luttakaralondini um innan 2 mánaðir at tilnevna valevni til nevdina. Aðalskrivarin setur síðan upp eitt yvirlit í stavrað yvir allar persónar við tilskilan til, hvat luttakaraland hevur tilnevnt teir, og sendir luttakaralondunum yvirlitið.

5. Valini fara fram á fundum millum luttakaralondini, sum aðalskrivarin í høvuðssæti ST kallar inn til. Á hesum fundum, sum eru viðtøkuførir, um 2/3 av luttakaralondunum taka lut, verða teir persónar valdir í nevdina, sum fáa flestar atkvøður og avgjordan meiriluta av teimum atkvøðum, sum verða greiddar av teimum, sum eru til staðar, og sum greiða atkvøðu vegna luttakaralondini.

6. Limirnir í nevdini verða valdir fyri eitt fyra ára tíðarskeið. Teir kunnu veljast aftur, um so er, at teir verða tilnevndir aftur. Embætistíðin fyri fimm av teimum limum, sum eru valdir við fyrsta val, rennur tó út eftir tvey ár;

beint eftir fyrsta val verða hesir fimm limirnir valdir við lutakasti, ið formaðurin fyri fundin skipar fyri.

7. Um ein limur í nevdini doyir, leggur frá sær ella boðar frá, at hann ella hon av aðrari orsök ikki longur kann røkja skyldur sínar í nevdini, tilnevnið tað luttakaraland, sum tilnevndi umrødda persón, við fyrivarni fyri góðtøku nevndarinnar, ein annan serkønan millum sínar ríkisborgarar til at virka tað, ið er eftir av tíðarskeiðinum.

8. Nevndin ásetur sjálv sína starvs-skipan.

9. Nevndin velur fólk til at manna síni álitisstørv fyri eitt tvey ára tíðarskeið.

10. Nevndarfundir verða vanligar hildnir í høvuðssæti ST ella á einum øðrum hóskaði stað eftir tí, sum nevdin hevur ásett. Nevndin kemur vanligar saman eina ferð um árið. Longdin á nevndarfundum verður ásett, og um neyðugt mett um, á einum fundi millum luttakaralondini í hesum sáttmála, við fyrivarni fyri góðtøku ST-aðalfundarins.

11. Aðalskrivari Sameindu tjóða útvegar nevdini starvsfólk og aðrar hentleikar, ið eru fyri neyðini, soleiðis at hon munadygt kann útvinna sítt virksemi sambært hesum sáttmála.

12. Við góðkenning aðalfundarins fáa limirnir í nevdini, sum er stovnað sambært hesum sáttmála, samsýning av ollum Sameindu tjóða eftir teimum treytum, sum aðalfundurin ger av.

Grein 44

1. Luttakaralondini binda seg gjögnum aðalskrivara Sameindu tjóða at leggja fram frágreiðingar fyri nevdina um tey tiltøk, ið tey hava gjørt fyri at fremja tey rættindi, sum eru viðurkend í sáttmálanum, og um tey framstig, sum eru gjørd fyri, at hesi rættindi kunnu verða gagnnýtt:

(a) innan tvey ár frá sáttmálin kemur í gildi í umrødda luttakaralandi,

(b) eftirsíðan fimta hvørt ár.

2. Frágreiðingar lagdar fram sambært hesi grein skulu tilskila viðurskifti og møguligar trupulleikar, sum hava ávirkan á, í hvussu stóran mun skyldurnar sambært hesum sáttmála verða loknar. Frágreiðingarnar skulu eisini fevna um nøktandi upplýsingar til at gera tað møguligt hjá nevdini at fáa víðtøkna fatan av, hvussu sáttmálin verður settur í verk í umrødda landi.

3. Eitt luttakaraland, sum hevur lagt fram ta víðfevnda fyrstu frágreiðingina fyri nevdina, nýtist ikki í teimum seinni frágreiðingunum, ið verða lagdar fram sambært stk. 1 (b), at endurtaka støðisligar upplýsingar, sum kunnað er um frammanundan.

4. Nevndin kann biðja luttakaralondini um fleiri upplýsingar í sambandi við, at sáttmálin er settur í verk.

5. Nevndin skal annað hvørt ár gjögnum figgjarliga og samfelagsliga ráðið leggja fram frágreiðing um virki sítt fyri aðalfundi Sameindu tjóða.

6. Luttakaralondini skulu gera frá-

greiðingar sínar alment atkomiligar fyri almenninginum í sínum egnu londum.

Grein 45

Fyri at fremja, at sáttmálin og altjóða samstarvið á tí øki, sum sáttmálin fevnir um, verða sett í verk á munadygган hátt:

(a) skulu serfelagsskapirnir, UNICEF og aðrir stovnar Sameindu tjóða eiga rætt til at vera umboðaðir, meðan verksetingartiltøkini, sum snúgvá seg um tær ásetingar í hesum sáttmála, sum eru innan fyri teirra heimildir, verða eftirkannað. Nevndin kann heita á serfelagsskapir, UNICEF og aðrar skikkaðar stovnar, sum hon metir at vera hósakiligar, til at veita serkøna ráðgeving um, hvussu sáttmálin skal setast í verk á økjum, sum eru innan fyri heimildirnar hjá hvørjum einstøkum stovni. Nevndin kann heita á serfelagsskapirnar, UNICEF og aðrar stovnar Sameindu tjóða til at leggja fram frágreiðing um, hvussu sáttmálin er settur í verk á økjum, sum teirra virksemit fevnir um.

(b) Nevndin sendir, tá ið hon metir tað vera hósikandi, serfelagsskapunum, UNICEF og øðrum skikkaðum stovnum allar tær frágreiðingar frá luttakaralondunum, sum hava eina áheitan um ella vísa á ein tørv á tøkniligari ráðgeving ella stuðli, saman við viðmerkingum og møguligum uppskotum frá nevdini, ið snúgvá seg um hesar áheitanir ella tørvir.

(c) Nevndin kann mæla aðalfundinum til at heita á aðalskrivaran um teirra vegna at gera kanningar av serstökum evnum, ið snúgva seg um rættindi barnsins.

(d) Nevndin kann bera fram uppskot og tilráðingar við stóði í teimum upplýsingum, sum eru móttiknar sambært grein 40 og 45 í hesum sáttmála. Slík uppskot og tilráðingar verða send einum og hvørjum luttakaralandi, sum verður ávirkað, og boðað verður aðalfundinum frá tí saman við møguligum viðmerkingum frá luttakaralondunum.

KAPITTUL III

Grein 46

Eitt og hvørt land kann undirskriva henda sáttmála.

Grein 47

Hesin sáttmáli skal staðfestast. Staðfestingarskjøl skulu latast aðalskrivara Sameindu tjóða í varðveitslu.

Grein 48

Øllum londum skal vera loyvt at taka undir við hesum sáttmála. Undirtøuskjøl skulu latast aðalskrivara Sameindu tjóða í varðveitslu.

Grein 49

1. Hesin sáttmáli fær gildi tann 30. dagin eftir dagfestingina fyrri, at tað 20. staðfestingar- ella undirtøkuskjalið

er latið aðalskrivara Sameindu tjóða í varðveitslu.

2. Fyri eitt og hvørt land, sum staðfestir ella tekur undir við hesum sáttmála eftir tað 20. staðfestingar- ella undirtøkuskjalið er latið í varðveitslu, kemur sáttmálin í gildi á tí 30. degnum eftir, at landsins egna staðfestingar- ella undirtøkuskjal er latið í varðveitslu.

Grein 50

1. Eitt og hvørt luttakaraland kann leggja fram broytingaruppskot í sambandi við sáttmálan og senda aðalskrivara Sameindu tjóða tað. Aðalskrivarin skal síðan senda luttakaralondunum broytingaruppskotið við áheitan um, at tey boða frá, í hvønn mun tey ynskja, at luttakaralondini kalla inn til eina ráðstevnu við tí endamáli at viðgera og atkvøða um uppskotini. Um so er, at í minsta lagi ein triðingur av luttakaralondunum innan fyra mánaðir eftir dagfestingina fyrri, at eitt slíkt broytingaruppskot er sent út, setur fram ynski um eina slíka ráðstevnu, skal aðalskrivarin kalla inn til ráðstevnuna vegna Sameindu tjóðir. Ein og hvør broyting, sum verður samtykt av einum meiriluta av teimum luttakaralondum, sum eru til staðar og greiða atkvøðu á ráðstevnuni, skal leggjast fram fyrri aðalfund Sameindu tjóða til góðkenningar.

2. Eitt broytingaruppskot, sum verður samtykt í samsvari við stk. 1 í hesi grein, kemur í gildi, tá ið aðalfundur Sameindu tjóða hevur góðkent tað, og

tveir triðingar av luttakaralondunum hava samtykt tað.

3. Tá ið ein broyting fær gildi, er hon bindandi fyri tey luttakaralond, sum hava góðkent hana, og hini luttakaralondini eru framvegis bundin av ásetingunum í hesum sáttmála og møguligum eldri broytingum, sum tey hava góðkent.

Grein 51

1. Aðalskrivari Sameindu tjóða skal taka ímóti og senda øllum londunum tekstin við teimum fyrivarnum, sum londini hava tikið um mundið fyri staðfesting ella undirtøku.

2. Eitt fyrivarni, sum ikki er sam-bæriligt við ætlan og endamál í hesum sáttmála, skal ikki loyvast.

3. Fyrivarni kann til eina og hvørja tíð takast aftur við at boða aðalskrivara Sameindu tjóða frá tí, sum harnæst skal boða øllum londunum frá tí. Eini slík boð fáa gildi tann dag, ið aðalskrivarin fær tey.

Grein 52

Eitt luttakaraland kann siga upp henda sáttmála við at boða aðalskrivari Sameindu tjóða skrivliga frá tí. Uppsøgnin fær gildi *eitt* ár eftir tann dag, ið aðalskrivarin hevur móttikið hana.

Grein 53

Aðalskrivari Sameindu tjóða er tilnevndur til vørðslufólk fyri henda sáttmála.

Grein 54

Frumritið av hesum sáttmála, hvørs arábisku, kinversku, ensku, fronsku, russisku og sponsku tekstir hava javnsett gildi, verður latið í varðveitslu hjá aðalskrivara Sameindu tjóða.

Til vátanar av hesum hava undirritaðu umboð, sum av røttum hava heimild til tess hvørt frá síni stjórn, skrivað undir henda sáttmála. Umframt Danmørk hava hesi lond á teimum ásettu døgum ávikavist staðfest ella tikið undir við sáttmálanum:

Gana 5. februar 1990

Vjetnam 28. februar 1990

Ekvador 23. mars 1990

Vatikanríkið 20. apríl 1990

Belis 2. mai 1990

Guatemala 6. juni 1990

Sierra Leona 18. juni 1990

Bolivia 26. juni 1990

Svøríki 29. juni 1990

Mongolia 5. juli 1990

Egyptaland 6. juli 1990

El Salvador 10. juli 1990

Guinea 13. juli 1990

St. Kristoffur og Nevis 24. juli 1990

Móritius 26. juli 1990

Kenja 30. juli 1990

Senegal 31. juli 1990

Butan 1. august 1990

Togo 1. august 1990

Bangladesj 3. august 1990

Benin 3. august 1990

Sudan 3. august 1990

Frakland 7. august 1990

Gambia 8. august 1990

Honduras 10. august 1990
 Kili 13. august 1990
 Sovjetsamveldið 16. august 1990
 Uganda 17. august 1990
 Guinea-Bissau 20. august 1990
 Kosta Rika 21. august 1990
 Filipsoyggjar 21. august 1990
 Burkina Faso 31. august 1990
 Peru 4. september 1990
 Indonesia 5. september 1990
 Seyskelloyggjar 7. september 1990
 Simbabvi 11. september 1990
 Venesuela 13. september 1990
 Nepal 14. september 1990
 Mali 20. september 1990
 Fólkaræðisliga lýðveldið Korea 21. september 1990
 Meksiko 21. september 1990
 Portugal 21. september 1990
 Brasil 24. september 1990
 Paragvei 25. september 1990
 Saire 27. september 1990
 Rumenia 28. september 1990
 Malta 30. september 1990
 Namibia 30. september 1990
 Niger 30. september 1990
 Lýðveldið Hvítarussland 1. október 1990
 Kjad 2. október 1990
 Nikaragua 5. október 1990
 Barbados 9. október 1990
 Burundi 19. október 1990
 Grenada 5. november 1990
 Pakistan 12. november 1990
 Urugvei 20. november 1990
 Argentina 4. desember 1990
 Angola 5. desember 1990
 Djibuti 6. desember 1990
 Spania 6. desember 1990
 Panama 12. desember 1990
 Avstralia 17. desember 1990
 Malavi 2. januar 1991
 Jugoslavia 3. januar 1991
 Kekkoslovakia 7. januar 1991
 Noreg 8. januar 1991
 Gujana 14. januar 1991
 Ruanda 24. januar 1991
 Kolumbia 28. januar 1991
 Fílabeinsstrondin 4. februar 1991
 Kýpros 7. februar 1991
 Maldivoyggjar 11. februar 1991
 Bahamaoyggjar 20. februar 1991
 Dominika 13. mars 1991
 Madagaskar 19. mars 1991
 Nigeria 19. apríl 1991
 Jemen 1. mai 1991
 Laos 8. mai 1991
 Ethiopia 14. mai 1991
 Jameika 14. mai 1991
 Libanon 14. mai 1991
 Sao Tomi og Prinsipi 14. mai 1991
 Mórítania 16. mai 1991
 Jordan 24. mai 1991
 Bulgaria 3. juni 1991
 Pólland 7. juni 1991
 Tansania 10. juni 1991
 Domingólýðveldið 11. juni 1991
 Finnland 20. juni 1991
 Sri Lanka 12. juli 1991
 Kuba 21. august 1991
 Ukreina 28. august 1991
 Italia 5. september 1991

Í sambandi við staðfestingina ella undirtøkuna av sáttmálanum eru hesi fyrivarni tikin ella hesar váttanir lagdar fram:

Argentina: Váttan um, at Argentina tulkar grein 1 soleiðis, at vernd sáttmálans tekur við frá tí degi, barnið er gitið.

Fyrivarni viðvíkjandi grein 21, (b), (c), (d) og (e).

Váttan viðvíkjandi grein 24, (f) um, at spurningar, ið einans snúgva seg um barnaavmarking er eitt foreldramál, sum skal fara fram í samsvari við siðfrøðiligar og siðalagsligar meginreglur. Tað verður staðfest, at tað er landsins skylda at syrgja fyri at leiðbeina foreldur og veita teimum útbúgving, so tey kunnu taka sær av børnunum á ábyrgdarfullan hátt.

Harumframt er váttan lögð fram um, at Argentina vil tulka grein 38 í samsvari við landsins lóggávu (sbr. grein 41) soleiðis, at børn ikki mugu taka lut í vápnaðum stríði.

Avstralia: Fyrivarni viðvíkjandi grein 37, (c), 2. pkt., í tann mun tað viðvíkur skylduni til at taka børn frá foreldrum í fongslum.

Bahamaoyggjar: Fyrivarni viðvíkjandi skylduni í grein 2 í tann mun tað viðvíkur tí at veita børnum ríkisborgararétt.

Bangladesj: Fyrivarni viðvíkjandi grein 14, stk. 1 og 21.

Kolumbia: Fyrivarni um, at lág-

marksaldurin í grein 38, stk. 2 og 3, skal skiljast sum tað at vera fyltur 18 ár.

Kuba: Við tilvísing til grein 1 váttan um, at sambært kubanskari lóg ert tú ikki komin til lógaldurs við atlit at øllum borgaraligum rættindum við at fylla 18 ár.

Djibuti: Váttan um, at landið ikki metir seg at vera bundið av ásetingum ella greinum í sáttmálanum, sum ikki eru sambærilig við landsins átrúnað ella siðbundnu virði.

Egyptaland: Fyrivarni viðvíkjandi øllum teimum greinum og ásetingum í sáttmálanum, sum snúgva seg um ættleiðing, serstakliga grein 20 og 21.

Frakland: Fyrivarni viðvíkjandi grein 40, stk. 2, (b), (v), soleiðis at avmarkað undantøk kunnu gerast við lóg.

Váttan um, at sáttmálin, serstakliga grein 6, ikki skal skiljast at vera til hindurs fyri at nýta franska lóggávu um sjálvkravda fosturtøku.

Harumframt er givin váttan um, at grein 30 ikki er galdandi fyri Frakland.

Indonesia: Váttan um, at sáttmálin ikki er galdandi í tann mun tað viðvíkur rættindum, sum eru uttan fyri karmarnar á indonesisku grundlógini ella í tann mun tað viðvíkur rættindum, sum raka tey, sum eru nevnd í indonesisku grundlógini.

Harumframt er váttan lögð fram um, at grein 1, 14, 16, 17, 21, 22 og 29 fara at verða tulkaðar í samsvari við indonesisku grundlógina.

Jordan: Fyrivarni um, at kongsríkið Jordan ekki metir seg at vera bundið av grein 14, 20 og 21, sum snúgvá seg um barnsins rætt til trúarfrælsi og spurningin um ættleiðing, við tað at hesi rættindi eru í stríð við fyriskipanirnar í tí islamisku Shariah.

Jugoslavia: Fyrivarni viðvíkjandi grein 9, stk. 1, í tann mun tað viðvíkur skylduni, at tað skal roynast av hægri myndugleika, innan til ber at umsoyrg-anaryvirtaka børn uttan samtykki.

Maldivoyggjar: Fyrivarni viðvíkjandi skyldunum í grein 14 og 21.

Mali: Váttan um, at grein 16 ikki er galdandi fyri Mali.

Malta: Fyrivarni viðvíkjandi grein 26, soleiðis at Malta bert er bundið í samsvari við núgaldandi maltiska lóg-gávu um almannatrygd.

Móritius: Fyrivarni viðvíkjandi grein 22.

Noreg: Fyrivarni viðvíkjandi skylduni í grein 40, stk. 2, (b), (v).

Pakistan: Fyrivarni um at ásetingar sáttmálans skulu tulkast við støði í islamiskari lóg og islamiskum virðum.

Pólland: Fyrivarni viðvíkjandi grein 7, soleiðis at rætturin hjá einum ættleiddum barni til at kenna lívfrøðiligu foreldur síni skal vera bundin av teimum avmarkingum, sum við lóg tryggja, at ættleiðingarforeldur kunnu varðveita barnsins uppruna sum trúnaðarmál.

Fyrivarni viðvíkjandi grein 38, soleiðis at pólsk lóg skal áseta loyvda

aldursmarkið fyri at kalla inn til hermálsliga ella tilíka tænastru og at taka lut í hermálsligum tiltøkum. Aldursmarkið má ikki vera niðan fyri tað, ið er nevnt í grein 38.

Váttan um, at Pólland er av teirri áskoðan, at rættindi hjá einum barni, sum tey eru lýst í sáttmálanum, serstakliga grein 12 til 16, skulu úttinnast við virðing fyri foreldramyndugleikanum í samsvari við pólskar siðir og siðvenju í tann mun, tað viðvíkur barnsins plássi í og uttan fyri húskið.

Harumframt er lögð fram váttan viðvíkjandi grein 24, (f), soleiðis at barnaavmarking og harumframt frálæra og stuðul í tí sambandi skal vera í samsvari við meginreglur siðalagsins.

Spania: Váttan um, at Spania skilur grein 21, (d), soleiðis, at hon ongantíð má tulkast á ein slíkan hátt, at hon loyvir øðrum fíggarligum fyrimunum enn teimum, sum avgjørt eru neyðugir fyri at rinda útreiðslur viðvíkjandi ættleiðing av børnum úr øðrum londum.

Harumframt er lögð fram váttan um, at Spania er av teirri áskoðan, at aldursmarkið í grein 38, stk. 2 og 3, er ónøktandi, við tað at 15 ára gomul børn sambært sáttmálanum kunnu verða kallað inn og mugu luttaka í vápnaðum stríði.

Kekkoslovakia: Váttan, ið sigur, at landið ikki metir óafturtakandi, navnleysar ættleiðingar sum verandi í stríð við sáttmálan.

Uruguei: Fyrivarni um, at lágmarksaldurinn fyri at taka lut í vápnaðum stríði (grein 38, stk. 2 og 3) er ov lágur. Uruguei vil ikki kalla inn nakran persón, ið er yngri enn 18 ár, til hertænastu ella lata hann taka lut í vápnaðum stríði.

Vatikanríkið: Fyrivarni viðvíkjandi grein 24, stk. 2, (f), soleiðis at „frálæru og stuðul í sambandi við barnaavmarking“ í umrøddu grein einans skal skiljast sum tey barnaavmarkingarráð, sum verða fatað at vera siðalagsliga nøktandi, t.e. teir natúrligu hættirnir í sambandi við barnaavmarking.

Fyrivarni um, at Vatikanríkið tulkar sáttmálans greinir á ein slíkan hátt, at hann verjir fremstu og ómissandi rættindi foreldranna, serstakliga í tann mun tað viðvíkur hesum rættindum: útbúgving (grein 13 og 28), átrúnaði (grein 14), felagsfrælsi (grein 15) og persónligum viðurskiftum (grein 16).

Fyrivarni um, at sáttmálin skal nýtast í verki í samsvari við serligu eyðkenni Vatikanríkisins og við tess lutleysu lógir (art. 1, Law of 7 June 1929, n. 11), og tá ið hugsað verður um, hvussu lítið ríkið er, vera í samsvari við lóggávu Vatikanríkisins viðvíkjandi ríkisborgararætti, atgongd og uppihaldi.

Venesuela: Váttan um, at grein 21, (b), skal skiljast at snúgva seg um al-tjóða ættleiðingar og ikki eisini um tað at seta børn í fosturheim uttanlands. Grein 21 skal ei heldur tulkast soleiðis, at hon skerjir landsins skyldu til at tryggja barninum nøktandi vernd.

Váttan viðvíkjandi grein 21, (d), sambært tí, at ásetingin skal skiljast soleiðis, at hvørki ættleiðing ella tað at seta børn til fosturs má hava við sær fíggjarligar fyrimunir fyri nakran av teimum, sum eru partar av málinum.

Harumframt er váttan lögð fram um, at grein 30 skal skiljast soleiðis, at hon er fevnd av skyldunum sambært grein 2.

Danmørk hevur við staðfestingina latið váttan um ikki at vera bundið av grein 40, stk. 2, (b), (v).

²⁾ Danmørk hevur tikið fyríbils umveldisfyrivarni í tann mun, tað viðvíkur Føroyum og Grønlandi.

Sáttmálin kom sambært grein 49, stk. 1, í gildi tann 2. september 1990. Viðvíkjandi Danmørk kom hann sambært grein 49, stk. 2, í gildi tann 18. august 1991.

Uttanríkisráðið, tann 16. januar 1992

Uffe Ellemann-Jensen

Endanotur

¹⁾ Teksturin er fingin frá Retsinformation og er lýstur í Kunngerðablaði B 1994 á síðu 146, har teksturin eisini er á enskum og fronskum máli.

²⁾ Bekendtgørelse nr. 90 frá 7. oktober 1993 er soljóðandi: „I tilslutning til Udenrigsministeriets bekendtgørelse nr. 6 af 16. januar 1992, Lovtidende C, meddeles det, at Danmark med virkning fra den 11. maj 1993 har trukket det foreløbige territoriale forbehold tilbage, som blev taget for så vidt angår Færøerne og Grønland i forbindelse med Danmarks ratifikation af FN-konventionen af 20. november 1989 om Barnets Rettigheder.“

